

НАЦИОНАЛЕН ПЛАН ЗА ДЕЙСТВИЕ ПО ЗАЕТОСТТА 2013г.

За по-висока заетост

*Приет с Решение на Министерския
съвет*

№ от 2012 г.

Съдържание:

Въведение.....	3
1. Пазарът на труда през 2012 г. и очаквания за 2013 г.....	5
1.1. Макроикономическа среда, развитие на икономиката през 2012 г. и очаквания за 2013 г.	5
1.2. Заетост, безработица и неравнопоставени групи на пазара на труда през 2012 г. и очаквани промени в предлагането на работна сила през 2013 г.	8
1.3. Състояние и развитие на регионалните пазари на труда.....	Error! Bookmark not defined.
2. Национална политика по заетостта през 2013 г.	12
2.1. Стратегията „Европа 2020“ и отражението ѝ върху националната политика по заетостта	12
2.2. Приоритети и направления на националната политика по заетостта през 2013 г.....	14
2.3. Повишаване качеството на работната сила.....	19
2.4. Подкрепа за увеличаване на заетостта в малките и средните предприятия, на „зелени“ и „бели“ работни места	25
2.5. Осигуряване на заетост на безработни от неравнопоставените групи на пазара на труда. Национална инициатива „Работа за младите хора в България“ 2012-2013 г.....	28
2.6. Подобряване на услугите по заетостта на Агенцията по заетостта. Действия на институциите и социалните партньори за подобряване функционирането на пазара на труда.....	36
3. Приложения	Error! Bookmark not defined.

Въведение

Националният план за действие по заетостта 2013 г. подкрепя икономическото и социалното възстановяване и стабилизирането на пазара на труда. Той е инструмент за реализиране на целите и поетите ангажименти на страната по отношение на Стратегията на ЕС Европа 2020, Актуализираната стратегия по заетостта 2012-2020 г. и мерките включени в Националната програма за реформи 2012 – 2020 г. Разкриването на повече нови работни места и продължаването на инвестирането в човешките ресурси са от първостепенно значение през следващата година. Четвърта поредна година планът е разработен на база одобрената от Националния съвет за насърчаване на заетостта Рамка с основните приоритети и направления на действие през 2013 г. Целите и действията за тяхното постигане в Националния план за действие по заетостта (НПДЗ) през 2013 г. се съсредоточават върху стабилизирането на заетостта и ограничаване на безработицата и подкрепа за бизнеса за повишаване търсенето на работна сила и подготовката на кадри с необходимата квалификация.

Визията на Националния план за действие по заетостта през 2013 г. е „Подкрепа за устойчивост и повишаване на заетостта чрез осигуряване на качествена работна сила и компенсиране на част от разходите на работодателите за наемане на безработни от неравнопоставените групи на пазара на труда, приоритетно от най-бавно възстановяващите се от кризата региони”.

Активната политика на пазара на труда има положително въздействие върху процесите на ускоряване на икономическото оживление, доколкото може да влияе пряко върху предлагането на труд (по количество и по качество) и да помогне за бързи и качествени преходи на пазара на труда. Осигуряването на обучение и субсидирана заетост на най-уязвимите групи от безработни означава социално включване, получаване на заработени доходи и осигурителни права за тези групи, а за държавата - постъпления от данъци и осигуровки. Субсидирането на част от разходите за персонал на фирмите е на практика подкрепа за по-висока конкурентоспособност и насърчаване да създават работни места.

Заетостта за неравнопоставените групи е фактор и за излизане на част от тях от капана на бедността и за реализиране на някои от задачите на социалната икономика.

Мерките в Плана са съобразени с дългосрочните приоритети на Стратегията Европа 2020 г. и необходимостта от запазване на финансовата стабилност и подобряване на бизнес средата в България. Те конкретно изпълняват и препоръките на Европейската комисия към страната в областта на пазара на труда.

Основните приоритети на националната политика по заетостта през 2013 г. са определени, като се очаква икономически ръст и постепенно стопанско оживление, увеличаване на инвестициите, продължаващо изпълнение на големите инфраструктурни проекти, постепенно активиране на вътрешното търсене. Финансовата стабилност на страната, както и натрупания опит в усвояването на средствата от европейските фондове ще осигурят стабилност и достатъчен ресурс за финансиране на действията в областта на пазара на труда.

Основните приоритети включват:

- Увеличаване на заетостта чрез бързо и ефективно устройване на работа на безработните, както на първичния пазар на труда, така и по програми и мерки по Закона за насърчаване на заетостта, подпомагане на заетостта в малките и средните предприятия;
- Повишаване качеството на работната сила чрез придобиване на нова квалификация, повишаване на квалификацията и уменията на зетите и безработните за осигуряване на необходимите кадри за реструктуриране на

икономиката, по-висока производителност на труда, по-добро съответствие с потребностите на пазара на труда;

- Ограничаване на безработицата в регионите с високо равнище на безработица, включително активиране на неактивните и обезкуражените лица.

През 2013 г. активната политика на пазара на труда ще бъде насочена към следните целеви групи:

- Безработни младежи до 29 г.;
- Безработни над 50-годишна възраст.;
- Безработни с ниска или не търсена на пазара на труда професионална квалификация и недостиг на ключови компетентности, в т.ч. безработни с ниско образование (включително от ромски произход);
- Хора с увреждания.
- Неактивни лица, желаещи да работят в т.ч. обезкуражени лица.

Към всяка група ще се подхожда диференцирано с оглед на подгрупите в нея и приоритетно към групата на продължително безработните. Лицата от тези групи ще бъдат включвани в обучения, програми и мерки от НПДЗ 2013 г. след разработване на индивидуални планове, в които действията ще се определят според профила на лицето и неговите шансове за устройване на работа с оглед натрупването на негативни признаци, ограничаващи достъпа им до заетост, като например – нискоквалифицирани съкратени лица, младежи с ниска мотивация за труд и с ниско образование, и без трудов опит, безработни от ромски произход без трудов опит и без образование или с ниско образование и без професия; хора с увреждания с ниска квалификация, нискоквалифицирани безработни жени над 50-годишна възраст, икономически неактивни младежи, обезкуражени лица със загубени трудови навици и без квалификация и др. Включване в програми и мерки на активната политика могат да ползват и лицата, на които е предоставен статут на бежанец или хуманитарен статут.

Финансирането на плана се осъществява със средства за активна политика на пазара на труда от Републиканския бюджет за 2013 г. и по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”, както и със средства от Структурните фондове на ЕС.

Изпълнението на плана ще допринесе за ограничаване на безработицата и ще осигури разнообразни възможности на заетите и безработните да получат нови знания и умения и да повишат своята конкурентоспособност.

В качеството си на инструмент на политиката за 2013 г. в НПДЗ са определени:

- програмите, мерките и схемите за заетост и обучение;
- дейностите, които ще бъдат реализирани;
- финансовите средства, източниците за финансиране, видовете стимули и техните размери – както за работодателите, така и за участниците в субсидирана заетост и в обучение;
- отговорните институции за изпълнение на плана и техните партньори.

Планът за 2013 г. е разработен в три части. **Първата част** представя състоянието на пазара на труда през 2012 г. и очакванията за 2013 г. Във **втората част** е определена националната политика по заетостта през 2013 г. и накратко европейските измерения на политиката по заетостта във връзка с изпълнението на Стратегията на ЕС „Европа 2020”. В тази част, освен това, са изложени целите, приоритетите, целевите групи на политиката и програмите, мерките и действията относно:

- Повишаване качеството на работната сила;

- Подкрепа за увеличаване на заетостта в малките и средните предприятия, на „зелени“ и „бели“ работни места;
- Осигуряване на заетост на безработни от неравнопоставените групи на пазара на труда;
- Действия на институциите и социалните партньори за подобряване функционирането на пазара на труда.

Третата част съдържа приложенията, които конкретизират практическата реализация на плана от страна на отговорните институции и организации. Първото приложение включва кратки фишове на всички съдържащи се в НПДЗ 2013 г. проекти, програми и мерки, схеми по оперативна програма „Развитие на човешките ресурси” 2007 – 2013 г. с посочени цели, основни дейности, целеви групи и отговорни институции, организации и партньори за тяхната реализация. Във второто приложение са регламентирани максималните размери на средствата по чл. 30а от Закона за насърчаване на заетостта за програмите и мерките за 2013 г. В отделно приложение (3), което изпълнява ролята на указател, са определени видовете плащания по всяка програма или мярка, включена в плана. Финансовата таблица за разпределение на средствата от бюджета на МТСП за активна политика за 2013 г. от държавния бюджет определя средствата по програми, проекти и мерки и резултатите, които трябва да се постигнат по отношение на осигуряването на заетост и обучение за определен брой лица (приложение 4). В аналогична финансова таблица е представено изпълнението на НПДЗ 2012 г. за деветмесечието (приложение 5). Включен е анализ на изпълнението на НПДЗ 2012 г. (приложение 6). В отделно приложение е направен анализ на развитието на регионалните пазари на труда (приложение 7).

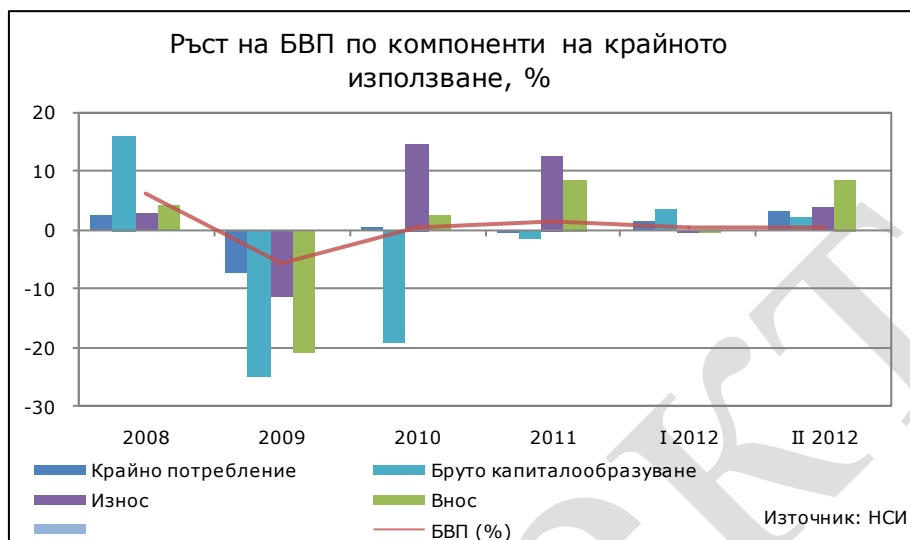
1. Пазарът на труда през 2012 г. и очаквания за 2013 г.

1.1. Макроикономическа среда, развитие на икономиката през 2012 г. и очаквания за 2013 г.

След отбелязания значителен спад на БВП през 2009 г. българската икономика започна да се възстановява по линия на външното търсене. Експортно ориентираният модел на растеж през 2010 г. и 2011 г. се промени през 2012 г. към растеж, основан на вътрешното търсене. През първото полугодие на 2012 г. ръстът на икономиката се забави до 0.5%¹, което бе свързано с отрицателния принос на нетния износ. Износът на стоки и услуги отбеляза реален спад през първото тримесечие на 2012 г., но през вторите три месеца възстанови положителния си темп на изменение до 3.9% на годишна база. Значителното забавяне в ръста на износа през настоящата година се дължеше на достигнатите високи темпове на нарастване през първото полугодие на миналата година и на отслабеното външно търсене, в резултат от дълговите проблеми в някои от страните в еврозоната. Същевременно, вносът на стоки и услуги нарасна по-бързо в сравнение с износа – 8.6% през второто тримесечие, като бе подкрепен от повишеното вътрешно търсене. От началото на 2012 г. крайното потребление възстанови положителния си темп на изменение, който се ускори до 3.2% през второто тримесечие на годината, като основен принос за наблюдаваното развитие имаха крайните потребителски разходи на домакинствата, със съответен прираст от 1.7% и 3.9% за първите две тримесечия. Финансирането на потребителските разходи бе за

¹Данните за ръста на БВП и динамиката на отделните му компоненти се основават на сезонно изгладени данни на НСИ.

сметка на частните спестявания, а забавеният темп на нарастване на цените осигури реално повишение на заплатите и стабилизирането на заетостта в услугите. Несигурността в глобалната икономическа конюнктура продължи да оказва негативно влияние върху общата инвестиционна активност в страната, но отрицателният темп на изменение на бруто образуването на основен капитал се забави до 5.4% и 2.1% за първите две тримесечия.

Динамиката на растежа от страна на предлагането през първото полугодие на 2012 г. се характеризираше със забавяне в ръста на добавената стойност в индустрията, повлиян от слабото външно търсене, докато възстановяването във вътрешното търсене имаше положително отражение върху развитието на услугите. Спадът в строителството се забави, което бе подпомогнато от отбелязания ръст в гражданското/инженерното строителство с 6.8% за първите шест месеца на 2012 г. Положителен принос към ръста на добавената стойност в услугите имаха дейностите търговия, транспорт и туризъм, финансови и застрахователни дейности, операции с недвижими имоти и професионални и административни дейности. За разлика от предходната година, добавената стойност в отрасъл селско стопанство отбеляза повишение.

Според експресните оценки на НСИ през третото тримесечие на 2012 г. БВП запази темпа си на нарастване от предходните две тримесечия от 0.5%. При компонентите от страна на крайното използване се наблюдаваше задържане на относително високия ръст на потреблението от около 3% и възстановяване на положителния растеж на инвестициите в основен капитал от 1%. Темпът на нарастване на износа на стоки и услуги от 3.5% беше близък до този от предходното тримесечие, докато вносът отбеляза значително забавяне до 3% на годишна база.

През първото полугодие на 2012 г. България бе сред страните-членки на ЕС с най-нисък темп на инфлация. Той бе обусловен от понижението в международните цени на храните и енергийните суровини, както и от бавното възстановяване във вътрешното търсене. Динамичното развитие на цените на петрола и хранителните продукти на международните пазари от средата на годината започна да оказва натиск върху вътрешните потребителски цени и инфлацията в страната започна да се ускорява до 3.4% на годишна база.

Забавянето на инфлацията през 2012 г. осигури ускоряване в реалния темп на нарастване на средната работна заплата в страната. За първите девет месеца на

годината той възлезе на 6.3%², при 4.9% за същия период на 2011 г. Това бе свързано преди всичко с отбелязания ръст на заплатите в частния сектор на икономиката, който достигна 8.1%. След като през предходните две години производителността на труда³ се повиши, съответно с 5.3% и 6.1%, през първите шест месеца на 2012 г. тя забави темпа си на нарастване до 3.2%, което бе обусловено, от една страна, от пониженото външно търсене, а от друга бе свързано с възстановяването на заетостта в услугите. Забавеният ръст на производителността допринесе за повишение на реалните разходи за труд на единица продукция през първото полугодие от 2.4%, но през второто тримесечие на годината динамиката на показателя бе сведена до минимален растеж от 0.4%. През 2012 г. продължи тенденцията на постепенно нарастване на чуждите инвестиции в страната, които в рамките на разглеждания период се удвоиха.

Очаквания за развитие на икономиката през 2013 г.

През 2012 г. се очаква българската икономика да забави ръста си до 1.2%, в резултат на очакванията за влошена външна среда и забавяне в растежа на основните търговски партньори на страната. Очакваното забавяне ще се реализира по линия на отрицателен принос на нетния износ. Влошените перспективи пред европейската икономика се очаква да задържат ръста на износа до 1.7%. Основен принос за общия **икономически растеж** ще има вътрешното търсене, като крайното потребление се очаква да нарасне с 3.1% в реално изражение. Това ще се отрази в по-бърз темп на нарастване на вноса спрямо този на износа от 4.8% за 2012 г. Моделът на икономически растеж от 2012 г. ще продължи и през 2013 г., но с постепенното възстановяване на европейската икономика от втората половина на годината ще започне да нараства и износът, ограничавайки отрицателния принос на нетния износ за общия икономически растеж. Растежът на БВП за 2013 г. се очаква да достигне 1.9% в реално изражение, като основен двигател ще продължи да бъде по-нататъшното нарастване на вътрешното търсене. През 2012 г. инвестиционната активност в страната ще остане сравнително слаба, като бруто образуването на основен капитал ще отбележи слаб ръст от 0.6%. През 2013 г. се очаква инвестициите да се повишат с 4.3%, основно в резултат на ускорено усвояване на средствата от европейските фондове за реализиране на инфраструктурни проекти.

Прогнозата за динамиката на потребителските цени показва ускоряване на **инфлацията** до 3.8% в края на 2012 г. под влияние на по-високите международни цени на храните и енергийните суровини. Все още ограниченото потребителско търсене на дълготрайни стоки ще продължи да задържа базисната инфлация на сравнително ниско ниво, въпреки вече наблюдаваното плавно поскъпване при услугите. Средногодишната инфлация се очаква да се понижи до 2.6% през 2012 г., поради значителното забавяне в темповете на инфлация, отчетени в края на 2011 г. и първата половина на настоящата година. През 2013 г. средногодишният темп на инфлация се очаква да отбележи ускорение до 3.4%, под влияние на възстановяването във вътрешното търсене. Не се очаква засилен принос към инфлацията по линия на външни фактори. С възстановяването на вътрешното търсене се очакват по-високи относителни потребителски цени на услугите в сравнение с хранителните и нехранителните стоки. Приносът на административните цени и данъчната политика върху инфлацията се очаква да бъде слаб.

При тези очаквания за развитие на икономиката не може да се очаква съществено нарастване на търсенето на работна сила и разкриване на голям брой нови

² Реалният темп на заплатите е получен, като номиналната заплата е дефлирана с ХИПЦ.

³ Изчислена като БВП по постоянни цени на един зает.

работни места. Бързото заемане на обявяваните свободни работни места изисква интензифициране на услугите по заетостта и повишаване знанията и уменията на работната сила в съответствие с търсенето.

1.2. Заетост, безработица и неравнопоставени групи на пазара на труда през 2012 г. и очаквани промени в предлагането на работна сила през 2013 г.

В началото на процеса на възстановяване на икономическия ръст закономерно нараства икономическата активност на населението. По данни от Наблюдението на работната сила на НСИ⁴ икономически активното население в страната на възраст 15-64 навършени години се увеличава с 21.8 хил. спрямо деветте месеца на 2011 г. и достига 3 296,5 хил. средно за деветте месеца на 2012 година. Коефициентът на икономическа активност за същата възрастова група нараства с 1.1 процентен пункт (п.п.) и е 66.9% средно за периода.

Заетостта продължава да намалява през деветте месеца на 2012 г., но с по-слаб темп от наблюдавания през същия период на предходната година. Средният брой на зетите лица на възраст 20–64 навършени години през деветте месеца 2012 г. е 2 878.1 хиляди⁵. Коефициентът на заетост на населението за същата възраст е 62.8% и намалява с 0.1 п.п. спрямо същия период на 2011 г. Средно за разглеждания период коефициентът на заетост на жените е 60.1%, а на мъжете 65.5%.

Заетостта сред младежите на възраст 15-24 г. намалява, а сред населението на възраст 55-64 г. нараства слабо, което е свързано и с увеличаването на възрастта за пенсиониране. През деветте месеца на 2012 г. в сравнение със същия период на предходната година средният брой на зетите младежи на възраст 15-24 г. намалява с 11.9 хил., а коефициентът на заетост на младежите намалява с 0.3 п.п. и достига средно за периода 21.8%. През деветте месеца на 2012 г. средният брой на зетите на възраст 55-64 г. нараства с 3.9 хил., а коефициентът на заетост за същата възрастова група нараства с 1.0 п.п. и достига 45.6% средно за деветте месеца на 2012 г.

Броят на зетите в индустрията и селското стопанство намалява, докато зетите в услугите нарастват незначително през първото шестмесечие на 2012 г. спрямо същия период на предходната година. По данни на НСИ от Наблюдението на работната сила, най-съществено е намалението на зетите в сектор „Селското, горско и рибно стопанство“ (със 17.6 хил.). Зетите в сектор „Индустрия“ намаляват с 13.1 хил., което се дължи на по-големия брой освободени лица от строителството и добиваната промишленост. Броят на зетите в сектор „Услуги“ нараства с 1.7 хил., което се дължи на по-голямото нарастване на зетите в административните и спомагателните дейности и транспорта⁶.

По данни на НСИ⁷ наетите лица по трудово и служебно правоотношение към края на септември 2012 г. намаляват с 22.4 хил., или с 1.0% спрямо края на юни 2012 г., като достигат 2.13 милиона. Спрямо края на второто тримесечие на 2012 г. най-голямо намаление на наетите лица се наблюдава в икономическите дейности „Хотелиерство и ресторантьорство” - със 17.7%, „Операции с недвижими имоти” - с 4.9%, и „Култура, спорт и развлечения” - с 4.4%. Най-голямо увеличение на наетите лица по трудово и служебно правоотношение е регистрирано в „Административни и спомагателни дейности” - със 7.7%, и „Образование” - с 1.2%.

⁴ Данните от Наблюдението на работната сила (НРС) на НСИ са изчислени средно за първо, второ и трето тримесечие.

⁵ По данни от НРС, НСИ

⁶ По данни от НРС, НСИ – неревизирани данни за 2011 г.

⁷ Наети лица и средна работна заплата през третото тримесечие на 2012 година (предварителни данни)

Броят на безработните лица остава висок поради продължаващото освобождаване на персонал. Отчита се увеличение на лицата, завършили временна или сезонна работа. Наблюдава се увеличение и на търсещите първа работа. По данни от Наблюдението на работната сила на НСИ през деветте месеца на 2012 г. безработните лица в страната са средно 408.0 хил., а коефициентът на безработица достига средно за периода - 12.2%. В сравнение със същия период на 2011 г. броят на безработните лица се увеличава с 34.4 хил., а коефициентът на безработица - с 1.0 п.п.

Регистрираната безработица през деветте месеца на 2012 г. също нараства в сравнение със същия период на предходната година. По данни на административната статистика на Агенцията по заетостта основният поток от безработни в бюрата по труда е формиран от периодично освобождавани заети лица без процедура за масови уволнения, предимно от малки и средни предприятия, поради свиването на българския и европейския пазар и намаляване обема на работа в някои икономически дейности.

Средномесечният брой на безработните в страната през деветте месеца на 2012 г. е 362 740, с 8.6% (с 28 585 лица) повече спрямо същия период на 2011 г. Средномесечното равнище на безработица, е 11.0%, с 0.8 процентни пункта повече спрямо деветте месеца на 2011 г.

Входящият поток от безработни обхваща 358 474 лица, от които 344 849 лица са новорегистрирани, а 13 625 лица са безработни с възстановена регистрация. През анализирания период е регистриран ръст в групата на новорегистрираните безработни и спад сред лицата с възстановена регистрация, при което се отчита общо значително нарастване на входящия поток с 46 568 безработни.

В зависимост от икономическите дейности, най-голям е дялът на новорегистрираните безработни от „Преработващата промишленост” - 13.4% (при 15.0% през 2011 г.) и от „Търговията” - 13.2% (при 16.0% през 2011 г.).

Изходящият поток обхваща 351 487 безработни. От тях 174 173 лица са постъпили на работа, а 177 314 лица са отпаднали от регистрация. Изходящият поток се увеличава със 7 133 лица спрямо деветте месеца на 2011 г. Нарастването се дължи на по-големия брой постъпили на работа през периода, които са с 9 113 лица повече, което се дължи преди всичко на значително по-големия брой включени в заетост лица по схемите на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси”. Постъпилите на първичния пазар със съдействието на трудовите посредници са 90 335 лица, като те нарастват с 5 058 лица в сравнение с деветте месеца на 2011 г.

Броят на безработните във всички неравнопоставени групи на пазара на труда, регистрирани в бюрата по труда нараства с изключение на продължително безработните, които запазват числеността си непроменена през деветте месеца на 2012 г. спрямо същия период на миналата година. Отчита се намаление на относителните дялове от общия брой безработни на повечето групи в неравностойно положени на пазара на труда, като единствено относителните дялове на безработните младежи до 29 г. и на безработните лица с трайни увреждания се увеличават.

Безработните младежи до 29 г. нарастват за деветмесечието и като абсолютен брой - с 10 46 лица и достигат 73 389. Дялът им нараства - от 18.9% през деветте месеца на 2011 г. на 20.2% през деветте месеца на 2012 г.

Разпределението на безработните младежи до 29 г. по наблюдаваните професионални групи показва, че най-многобройна и с най-голям относителен дял продължава да е групата на регистрираните младежи без специалност. Дялът им през деветте месеца на 2012 г. е 61.4%. В образователната структура на младежите, лицата с основно и по-ниско образование запазват най-голям относителен дял - 47.5%. Продължително безработните младежи до 29 г. с престой на пазара на труда над 1

година са 16 486 лица средномесечно, повече с 822 лица в сравнение с деветте месеца на 2011 г.

Безработните над 50 години се увеличават със 7 128 лица, като средномесечният им брой през деветте месеца на 2012 г. достига 128 660 или 35.5% от безработните, регистрирани в бюрата по труда. Сред тях преобладават лицата без квалификация и специалност (53.7%) и с основно и по-ниско образование (49.6%). С престой на пазара на труда над една година са 52 644 продължително безработни лица, като те са по-малко с 2 207 лица спрямо деветте месеца на 2011 г. Делът им в общата съвкупност на безработните над 50 години е 40.9%.

Продължително безработните лица над една година през 9-те месеца на 2012 г. запазват числеността си. Средномесечният брой на групата на продължително безработните лица над една година включва 119 999 лица, само с 212 лица повече спрямо същия период на 2011 г. Делът им е 33.1% от общия брой на безработните. Основната причина за запазване непроменен броя на продължително безработните лица над една година е реализацията на активната политика на Агенцията по програми и мерки за заетост и особено с мащабната реализация на схемите по ОП „РЧР”.

Сред продължително безработните лица над една година преобладават лицата без специалност и квалификация (70.4%) и с основно и по-ниско образование (64.6%).

Безработните с трайни увреждания се увеличават през деветмесечието на 2012 г. В бюрата по труда са регистрирани 15 280 лица средномесечно, които са с 1 664 лица повече спрямо същия период на предходната година. Делът на тази група в общия брой на безработните е 4.2% през деветмесечието на 2012 г.

Сред безработните с трайни увреждания се запазва наблюдаваното разпределение по професионално-квалификационен и образователен признак. С най-големи дялове сред безработните с трайни увреждания са нискоквалифицираните лица без квалификация и специалност (41.8%) и безработните със средно специално и професионално образование (43.3%).

Безработните с начално и по-ниско образование, регистрирани в бюрата по труда през периода януари-септември 2012 г. нарастват с 5 472 лица и средномесечният им брой е 104 200. В групата на безработните с начално и по-ниско образование младежите до 29г. са над една пета (23.0%), а лицата над 50 години са една трета (32.9%). Делът на продължително безработните лица над една година с начално и по-ниско образование е 46.8%.

Лицата без квалификация и специалност са повече с 11 013 лица в сравнение с деветмесечието на 2011 г. Те са най-голямата група в професионалната структура на безработните, която обхваща 202 022 лица, а делът им е 55.7%. В групата на безработните без квалификация и специалност младежите до 29 г. са 22.3%, а лицата над 50 години - 34.2%. Делът на продължително безработните лица над една година без квалификация и специалност е 41.8%

Наблюдава се положителна тенденция на намаление на **обезкуражените лица**. По данни на НСИ от Наблюдението на работната сила средно за деветте месеца на 2012 г. броят им е 232.7 хил., по-малко с 5.9 хил. спрямо същия период на 2011 г.

До края на 2012 г. се очаква темпът на намаление на **заетите** да се забави на годишна база и средният за годината спад се оценява на 1.6%⁸. Въпреки сезонната динамика в нивото на безработицата през второто и третото тримесечие, неговата стойност се очаква да остане по-висока на годишна база и през втората половина на годината, като средногодишното ниво се очаква да достигне 12.4%⁹. През 2013 г. **равнището на безработица** ще се задържи на около 12.4%, а броят на заетите се

⁸ Според дефиницията за заетост на Националните сметки.

⁹ Според дефиницията на Наблюдението на работната сила.

очаква да се стабилизира около нивото си от 2012 г., като процесът на възстановяване на заетостта ще бъде ограничаван от влошената външна среда през първата половина на годината. Поради това, слабо нарастване в общия брой на заетите може да се очаква едва в края на 2013 г. Задържането на високото ниво на безработица не се очаква да окаже натиск за ускорено нарастване на доходите през следващата година.

Съгласно бюджетната прогноза на министерство на финансите през 2013 г. се очаква относително запазване на заетостта, като процесът на възстановяване на заетостта ще бъде ограничаван от влошената външна среда. Равнището на безработица се очаква да се задържи на ниво от 12.4% средногодишно. Стабилизиране на заетостта през 2013 г. в страната се очаква и съгласно есенната икономическа прогноза на ЕК, а прогнозното равнище на безработицата за 201 г. е 12.7%.

Предлагането на работна сила през 2013 г. ще се ограничава до известна степен от навлизането на по-ограничен брой млади хора поради неблагоприятните демографски процеси в страната в началото на 90-те години на миналия век, но в противоположна посока ще влияе увеличаването на възрастта за пенсиониране. Същевременно подобряването на услугите по заетостта, увеличаването на възможностите за заетост на първичния пазар или по различни програми насърчава активното търсене на работа и увеличава предлагането на работна сила. Увеличеният входящ поток през 2012 г. от безработни, които се регистрират в бюрата по труда е показателен за това, но същевременно е сигнал за продължаващо освобождаване на работна сила предимно от малките и средните предприятия. Ще се задълбочи конкуренцията между представителите на тези групи от безработни с квалификация, малък престой на пазара на труда и запазени трудови навици и представителите на неравнопоставените групи с продължителен престой на пазара на труда. Предлагането се влияе и от миграционните процеси, които зависят също и от международната конюнктура. Увеличаването на минималната работна заплата ще повлияе по посока на увеличаване и на близките по размер до нея заплати и това също благоприятства увеличаването на предлагането на работна сила.

Предлагането на труд сред неравнопоставените групи ще нараства поради положените усилия за тяхното активиране, подобряването на услугите по заетостта, ръста на потребителските цени, намалението на социалните трансфери от работещи в чужбина членове на семействата.

В тази обстановка през 2013 г. е необходимо да продължат усилията, насочени към намаляване на безработицата и създаване на повече възможности за заетост. Националната цел за намаляване на броя на живеещите в бедност е ключова за България.

1.3. Състояние и развитие на регионалните пазари на труда

В регионален аспект е налице съществена диференциация в икономическата активност. С най-голям брой икономически активно население на възраст 15-64 г. по данни от Наблюдението на работната сила на НСИ средно за първото полугодие на 2012 г. е Югозападният регион (1 044.0 хил.), следван от Южния централен (637.5 хил.) и Югоизточния (463.1 хил.). Най-нисък е броят на икономически активно население на 15-64 навършени години в Северозападния регион – 317.1 хил. Коефициентът на икономическа активност за възрастовата група 15-64 г. е по-висок от средния за страната за първото полугодие на 2012 г. (66.0%) в Югозападния регион (70.5%) и Североизточния регион (66.8%), а най-нисък е в Северозападния регион (60.0%).

Регионалните различия в заетостта са в пряка връзка с икономическото развитие на статистическите райони. По данни от Наблюдението на работната сила на НСИ, средно за първите две тримесечия на 2012 г. с най-висок брой заети на възраст 20-64 г. е Югозападният регион (961.4 хил.), следван от Южния централен (541.3 хил.) и Югоизточния (401.0 хил.), а с най-нисък - Северозападният регион (277.3 хил.). С по-висок от средния за страната коефициент на заетост за възрастовата група 20-64 г. е само Югозападният регион – с 69.1% средно за първото полугодие на 2012 година. Най-нисък е коефициентът на заетост в Северозападният статистически регион – 56.8%.

По данни от Наблюдението на работната сила безработицата по райони също се отличава със значителна диференциация. Средно през първите шест месеца на 2012 г. най-голям е броят на безработните в Южния централен район (94.2 хил.), следван от Североизточния (87.8 хил.) и Югозападния (81.6 хил.). С по-нисък от средния за страната коефициент на безработица е Югозападният регион със 7.7% и Северозападният с 12.3%.

Значителните различия в равнището на регистрирана безработица по области се запазват и през деветте месеца на 2012 г. В 8 области средномесечното равнище на безработица е по-ниско от средното за страната, като най-ниско се запазва в областите: София-град (3.6%), Габровска (7.3%), Варненска (7.7%), Бургаска (7.8%), Пловдивска (9.6%), Русенска (10.1%), Старозагорска (10.2%) и Пернишка (10.2%).

В останалите 20 области равнището на безработица е над средното за страната и най-високите му стойности се отчитат отново в областите: Видинска (21.4%), Монтана (20.7%), Смолянска (20.5%), Търговищка и Врачанска (по 19.4%), Силистренска (18.7%), Разградска и Шуменска (по 18.0%).

2. Национална политика по заетостта през 2013 г.

2.1. Стратегията „Европа 2020“ и отражението ѝ върху националната политика по заетостта

През 2013 г. ще се изпълнява третият европейски семестър за политическа координация и изпълнение на стратегия Европа 2020. Увеличаването на икономическия растеж, насърчаването на заетостта и социалното включване ще продължат да бъдат приоритетни области на действие. За целта ще се изпълняват, както приетите вече от Комисията инициативи, така и нови, като Пакета за заетост на младежи, който се очаква да бъде приет до края на 2012 г и Пакета за социални инвестиции за растеж и кохезия, който се очаква да бъде представен от Комисията през 2013 г. Тези документи ще подкрепят и насочат усилията на държавите-членки, включително и на България към ограничаване на младежката безработица и намаляване на риска от бедност и социално изключване. Пакетът за младежка безработица, освен че ще представя напредъка постигнат от отделните държави-членки по отношение борбата с младежката безработица, ще съдържа и препоръка относно представянето на гаранции за младежите. Пакетът за социални инвестиции ще съдържа средносрочни приоритети в областта на социалната политика и социалните инвестиции, които следва да допринесат за подобряване на ефективността и ефикасността на системите за социална защита.

През 2012 г. също бяха приети на европейско ниво документи, целящи да подкрепят усилията на държавите-членки за ограничаване на негативните последици от

кризата върху заетостта и социалната кохезия. В Годишния обзор на растежа за 2012 г. са определени приоритетните области на действие на европейско и национално ниво през 2012 г. В съответствие с тези области на действие в актуализацията на Националната програма за реформи на България за 2012г. бяха включени мерки в областта на спазването на фискалната дисциплина, възстановяването на нормалното кредитиране на икономиката, насърчаването на растежа и конкурентоспособността, намаляването на безработицата и социалните последици от кризата, както и за модернизиране на публичната администрация.

През 2012 г. Комисията прие и Пакета за заетост, в който са очертани средносрочните насоки за възстановяване на икономическия растеж, съчетан със създаване на заетост в условия на неблагоприятна икономическа среда. В пакета се подчертава необходимостта от насърчаване търсенето на труд, обвързване на реформите с инвестиции в човешкия капитал, изграждане на динамичен и включващ европейски трудов пазар, както и засилване на измерението заетост в управлението на ЕС. Насърчаване развитието на зелена икономика, на информационните и комуникационните технологии, както и на социалните услуги, очертани в Пакета за заетост като трите области, които ще генерират най-много възможности за работа в близко бъдеще са включени в проекта на Актуализираната стратегия по заетостта на Р България за периода 2012-2020 г., като сектори в които приоритетно ще се насърчава заетостта. Мерки, подкрепящи създаването на „зелени“ и „бели“ работни места са включени и в настоящия план за заетост.

За увеличаване на икономическия растеж и заетостта в контекста на стратегия „Европа 2020“ и преодоляване на социалните последици от кризата ключова роля имат действията, които се предприемат на национално ниво и най-вече мерките, които се предприемат в изпълнение на специфичните препоръки на Съвета на ЕС към държавите-членки. Специфичните препоръки към държавите-членки, приети от Съвета през юли 2012 г. се базират на приоритетните области на действие, очертани в Годишния обзор на растежа за 2012 г. Препоръките на Съвета към България относно Националната програма за реформи на България за 2012 г. и Конвергентната програма за периода 2012-2020 г. са в областта на бюджетната политика, политиката по образование (модернизиране на учебните програми, подобряване на обучението на преподавателите и осигуряването на реален достъп до образование на групите в неравностойно положение), административния капацитет, прилагането на законодателството в областта на обществените поръчки, енергийната ефективност. Националният план за действие по заетостта е в пряка връзка и с изпълнението на препоръките към България в областта на пенсионната система, насърчаването на заетостта, доходите и социално включване, а именно:

България да предприеме допълнителни стъпки за намаляване на рисковете за устойчивостта и да подобри адекватността на пенсионната система чрез изравняване на законоустановената пенсионна възраст при мъжете и жените, които са внасяли осигурителни вноски през целия си трудов стаж. Да въведе по-строги критерии и механизми за контрол при отпускането на пенсии за инвалидност.

Введените промени в пенсионната система от 1 януари 2012 г. имат дългосрочен характер и ще продължат да се изпълняват и през 2013 г. Съгласно тези промени нараства осигурителният стаж и възрастта за пенсиониране за всички лица, независимо от категорията на полагания от тях труд, с по четири месеца за всяка календарна година. С направените промени разликата във възрастта за пенсиониране на жените и мъжете се намалява на 2 години. По отношение отпускането на пенсии за

инвалидност ще продължи да се прилага засилен контрол от страна на медицинските комисии към териториалните поделения на Националния осигурителен институт.

България да ускори изпълнението на националната инициатива за младежка заетост. Да осигури, че минималните осигурителни прагове не обезсърчават декларирания труд. Да увеличи усилията за подобряване на работата на обществената служба по заетост. За намаляване на бедността да подобри ефективността на социалните плащания и достъпа на децата и възрастните хора до качествени социални услуги, както и да изпълнява Националната стратегия за интегриране на ромите.

През 2013 г. ще продължи да се изпълнява националната инициатива „Работа за младите хора в България”. Ще продължат да се изпълняват мерките, програмите, както и схемите по ОП РЧР, насърчаващи създаването на заетост за младежи до 29 г. Ще се изпълняват и нови законодателни мерки в подкрепа на заетостта на младежите, като договор за стажуване в Кодекса на труда, две нови мерки в Закона за насърчване на заетостта – за заетост на продължително безработни младежи до 29-годишна възраст за работа при непълно работно време и за чиракуване на младежи под ръководството на наставник.

За повишаване на качеството на предлаганите посреднически услуги от Агенцията по заетостта през 2013 г. ще работят 350 медиатори, с финансиране от ОП РЧР. Предстои създаване на кариерни центрове към дирекции „Регионална служба по заетостта” и централната администрация на Агенция по заетостта, в които ще се предоставя информация и консултация на заети лица, свързани с възможности за кариерно и професионално развитие. Ще се развива предоставянето на услуги, на търсещите работа лица както чрез бюрата по труда и интернет, така и чрез информационни терминали.

В изпълнение на препоръката за „осигуряване, че минималните осигурителни прагове не обезсърчават декларирания труд“ се предвижда да се проведе изследване сред работодатели и работници с оглед установяването на взаимовръзка между минималните осигурителни прагове и заетостта.

В отговор на препоръките на ЕК в областта на социалното включване, е приета Национална стратегия за намаляване на бедността и насърчване на социалното включване 2020 г. За подобряване достъпа на децата до качествени социални услуги ще продължи да се инвестира в интегрирани услуги за ранно детско развитие, социални услуги за деца, както и в изграждането и подобряването на инфраструктурата за грижите за деца. Ще продължи да се подкрепя отглеждането на деца в семейна среда и да се насърчава посещаването на училище чрез интегриране на семейните помощи с останалите мерки за подкрепа на семейството. В подкрепа на създаването на условия за достоен и независим живот на възрастните хора и хората с увреждания се предвижда през 2013 г. да бъде приета Националната стратегия за дългосрочна грижа. Ще продължи да се изпълнява Плана за действие за изпълнение на Националната стратегия на Република България за интегриране на ромите.

2.2. Приоритети и направления на националната политика по заетостта през 2013 г.

Основните предизвикателства на пазара на труда и в областта на човешките ресурси през 2013 г. включват:

- Намален брой заети лица и висок брой безработни, в т.ч. голям брой безработни младежи при съществена диференциация по региони.
- Сегментиран пазар на труда с ниска мобилност, недостатъчна гъвкавост и сигурност и със силно влияние на сезонния фактор.
- Висок резерв от неактивни лица и в т.ч. обезкуражени¹⁰ лица.
- Висок брой на продължително безработните, в които през следващата година ще се вляят и много съкратени лица през 2011 г. и 2012 г. с изтекли периоди на получаване на обезщетения за безработица, част от които са с висока квалификация.
- Ограничено разкриване на нови работни места в условията на все още нисък икономически ръст.
- Изоставане в подготовката на работната сила, за да отговори на изискванията за притежаване на знания и умения, необходими за работа в условията на новите технологии, екологосъобразната икономика, иновациите.
- Силно влошена ситуация на пазара на труда в някои европейски страни, в които работят много българи – в т.ч. Гърция, Испания, и др.
- Полагане на труд без трудови договори и нарушаване на трудовото законодателство.

При свитото търсене на работна сила и конкуренцията на многото безработни с по-висока квалификация, наемането на работа на безработните с ниско образователно и квалификационно равнище и други неблагоприятни характеристики (липса на трудов опит, висока възраст, загубени трудови навици, здравословни проблеми) е много трудно. Особено за младежите, продължително безработните, ромите, безработните с увреждания има опасност от социална изолация и съществено обедняване.

Основните приоритети на националната политика по заетостта през 2013 г. са определени, като се очаква икономически ръст и постепенно стопанско оживление, увеличаване на инвестициите, продължаващо изпълнение на големите инфраструктурни проекти, постепенно активиране на вътрешното търсене. Финансовата стабилност на страната, както и натрупания опит в усвояването на средствата от европейските фондове ще осигурят стабилност и достатъчен ресурс за финансиране на действията в областта на пазара на труда.

Основните приоритети включват:

- Увеличаване на заетостта чрез бързо и ефективно устройване на работа на безработните, както на първичния пазар на труда, така и по програми и мерки по Закона за насърчаване на заетостта, подпомагане на заетостта в малките и средните предприятия;
- Повишаване качеството на работната сила чрез придобиване на нова квалификация, повишаване на квалификацията и уменията на заетите и безработните за осигуряване на необходимите кадри за реструктуриране и технологично обновяване на икономиката, по-висока производителност на труда, по-добро съответствие с потребностите на пазара на труда;
- Ограничаване на безработицата в регионите с високо равнище на безработица, включително активиране на неактивните и обезкуражените лица.

¹⁰ Съгласно методологията на НСИ за наблюдението на работната сила обезкуражените лица са лица на 15 и повече навършени години, които желаят да работят, но не търсят активно работа, защото предполагат, че няма да намерят работа.

- Координирани действия на институциите и социалните партньори за ограничаване на недеklarираната заетост и намаляване на нарушенията на трудовото законодателство.

Визията на Националния план за действие по заетостта през 2013 г. е „Подкрепа за устойчивост и повишаване на заетостта чрез осигуряване на качествена работна сила и компенсиране на част от разходите на работодателите за наемане на безработни от неравнопоставените групи на пазара на труда, приоритетно от най-бавно възстановяващите се от кризата региони”.

През 2013 г. активната политика на пазара на труда ще бъде насочена към следните **целеви групи**:

- Безработни младежи до 29 г.;
- Безработни над 50-годишна възраст.;
- Безработни с ниска или не търсена на пазара на труда професионална квалификация и недостиг на ключови компетентности, в т.ч. безработни с ниско образование (включително от ромски произход);
- Хора с увреждания.
- Неактивни лица, желаещи да работят в т.ч. обезкуражени лица.

Към всяка група ще се подхожда диференцирано с оглед на подгрупите в нея и приоритетно към групата на **продължително безработните**. Лицата от тези групи ще бъдат включвани в обучения, програми и мерки от НПДЗ 2013 г. след разработване на индивидуални планове, в които действията ще се определят според профила на лицето и неговите шансове за устройване на работа с оглед натрупването на негативни признаци, ограничавачи достъпа им до заетост, като например – нискоквалифицирани съкратени лица, младежи с ниска мотивация за труд и с ниско образование и без трудов опит, безработни от ромски произход без трудов опит и без образование или с ниско образование и без професия; хора с увреждания с ниска квалификация, нискоквалифицирани безработни жени, безработни жени над 50-годишна възраст, икономически неактивни младежи, обезкуражени лица със загубени трудови навици и без квалификация и др.

Активната политика на пазара на труда има положително въздействие върху процесите на ускоряване на икономическото оживление, доколкото може да влияе пряко върху предлагането на труд (по количество и по качество) и да осигури бързи и качествени преходи на пазара на труда. Осигуряването на обучение и субсидирана заетост на най-уязвимите групи от безработни осигурява социално включване за тези групи, заработени доходи и осигурителни права, постъпления от данъци и осигуровки за държавата, а поемането на част от разходите за персонал на фирмите е на практика подкрепа за тях и насърчаване да създават работни места. Подкрепата за неравнопоставените групи е фактор и за излизане на част от тях от капана на бедността и за реализиране на някои от задачите на социалната икономика.

Ограничаване на високата младежка безработица и неактивност ще бъде основна задача на НПДЗ 2013 г. и ще продължи изпълнението на Националната инициатива „Работа за младите хора в България” 2012 – 2013г. През 2012г. бе постигнат напредък в нейното изпълнение чрез подготовката на промени в законодателството, кадрово обезпечаване на индивидуализираните услуги в бюрата по труда, разработване и прилагане на методика за работа на трудовите посредници с безработните младежи, стартиране на нови схеми за обучение и заетост на безработни младежи, по-голям брой младежки трудови борси и информационни кампании и др.

През 2013 г. следва да се продължи активната работа с младежите за включване на значително по-голям брой от тях в обучение и заетост, за насочването им към качествена и устойчива заетост, подобряване на услугите, които им се оказват в бюрата по труда, чрез назначаване на психолози и мениджъри на случай.

Съществените и задълбочени от кризата регионални различия в заетостта и безработицата изискват целенасочена държавна подкрепа за общините, която ще продължи с финансиране както от държавния бюджет (проект „Красива България”, програма „От социални помощи към осигуряване на заетост”, регионални програми и др.), така и със средства по ОП РЧР (схемата „Подкрепа за заетост”, и др.).

Мерките за заетост имат подчертано добър ефект, тъй като са по-добре насочени и осигуряват заетост в частния сектор с условие за продължаване на заетостта след периода на субсидиране. Поради това финансирането им ще се увеличи с цел да се устроят повече безработни от основните целеви групи (младежи, лица над 50-годишна възраст и др.), като се запазят и мерките за по-малките групи (напр. за лица, излежали присъди). Схемите за субсидиране на повечето мерки ще обхващат заплатите и осигуровките, за да бъдат улеснени работодателите и минимизирани разходите им за наетите безработни. Ще се насърчава заетостта на по-квалифицирана работна сила на „зелени работни места”.

Ще се развият механизми за контрол върху резултатите и качеството на обучението, стажуването и заетостта чрез обратна връзка, обмен на информация с НАП и МОМН, провеждане на анкетни проучвания с цел проследяване устойчивостта на резултатите не само по отношение на заетостта в частния сектор, но и в публичната администрация.

През 2013 г., благодарение на значителния финансов ресурс по ОП РЧР ще се осигурят възможности за обучения, стажуване, субсидирана заетост, насърчаване на мобилността, стартиране на самостоятелна стопанска дейност на безработни лица, включително хора с увреждания, информиране и консултиране за кариерно развитие и обучение на заети лица, обучения и стажуване за неактивни и обезкуражени лица, социални придобивки за заетите и др.

Очаква се положителен ефект по отношение на заетостта в регионите с висока безработица благодарение на създаването на нови работни места за социални услуги или в социални предприятия на т. нар. „бели работни места”. През 2013 г. ще се реализират схемите „Помощ в дома”, „Нови възможности”, „Съпричастност” и др.

Благоприятен ефект върху заетостта ще има повишаването на ролята на социалните партньори при превенцията на съкращенията, определяне на потребностите от умения на работната сила, обучения на безработни лица и подпомагане на тяхното наемане на работа; идентифициране по региони на недостига на квалифицирани кадри, информиране за предстоящо разкриване на нови работни места, повишаване на ефективността на програмите и мерките за заетост и контрол върху ефикасността на изразходваните средства.

За 2013 г. воденето на открит и честен диалог от страна на правителството със социалните партньори даде резултат в борбата с изсветляване на доходите и стабилизиране на осигурителната система. Успешно се прилага договарянето на минималните осигурителни доходи по икономически дейности и групи професии и през тази година социалните партньори положиха усилия и независимо от икономическите трудности се договориха за повишаване на минималните осигурителни прагове в 58 икономически дейности от общо 85 (което представлява 68 %), такъв голям процент на споразумения до сега не е договарян. Средният процент на нарастване на минималния осигурителен доход от сключените споразумения за 2013 г. е 4,54% при 310 лв. минимална работна заплата, което ще доведе и до увеличаване на доходите от труд.

Нарастването на трудовите доходи и жизнения стандарт на работещите и техните семейства са основен инструмент в борбата с бедността. При това целта е повишаването на доходите на заетите, в това число и минималните, да става на базата на реално нарастване на новосъздадената стойност и на производителността на труда, т. е. – да има своето реално икономическо основание. Повишаването на минималната работна заплата е мярка за намаляване на бедността и в частност „работещите бедни“.

През 2013 г. ще се реализират дейности в областта на политиката по доходите и жизненото равнище, които ще допринесат и за по-доброто функциониране на пазара на труда: повишаване информираността относно жизненото равнище на българските граждани, доходите на населението, социално икономическите показатели в областта на доходите от труд на национално и областно ниво с акцент върху регионалните различия и най-вече области с ниски показатели на равнище на доходите с цел намаляване на бедността сред работещите; подобряване на дейността по договаряне на минималните осигурителни доходи по икономически дейности и квалификационни групи професии.

Националният план за действие по заетостта през 2013 г. ще включва действия в следните **основни направления**:

- Развитие на услугите на Агенцията по заетостта по информиране, консултиране, насочване към заетост на първичния пазар на труда; активиране на продължително безработни и неактивни лица, включително чрез специализирани трудови посредници; насърчаване на мобилността;
- Обучения на заети лица, чрез предоставяне на ваучери за обучение и по проекти на работодателите, както и на безработни лица (включително по дефицитни професии); мотивиране и професионално ориентиране на безработни лица;
- Наемане на субсидирани работни места на безработни в т.ч. от групите в неравностойно положение на пазара на труда включително лица от ромски произход и лица в риск от социално изключване и обедняване; Увеличаване броя на наетите безработни на т. нар. „зелени работни места” и на „бели работни места”;
- Развитие на обмена на информация и сътрудничеството между Агенцията по заетостта и частните трудови посредници, повишаване ефикасността на контрола за по-добра защита на търсещите работа лица;
- Подобряване на социалната сигурност и социалното включване.
- Подобряване на социалния диалог чрез съвместна работа със социалните партньори за осигуряване на заетост, повишаване на гъвкавостта и сигурността на пазара на труда, развитие на регионализацията на активните програми и мерки, ограничаване на неформалната икономика.

Повишаването на заетостта изисква и по-добра координация на държавните институции за отчитане на критерия „заетост” при предприемане на промени в нормативната уредба, при стартиране на нови проекти, активно включване на социалните партньори и гражданското общество.

Ефективността и ефикасността на активните политики на пазара на труда ще бъде подобрявана с цел използване на наличните ресурси за постигане на оптимални резултати и на база информацията от проведена оценка на брутния и нетния ефект от активните програми и мерки на пазара на труда с помощта на финансиране по проект по ОП РЧР.

В резултат от реализирането на всички заложи действия, програми, проекти и мерки в Националния план за действие по заетостта през 2013 г. и при благоприятно развитие на стопанската конюнктура се очаква:

- Коефициент на заетост за групата (15 - 64 г.) – 59 %;
- Коефициент на заетост за групата (20 - 64 г.) – 64 %;
- Коефициент на заетост за групата (15 - 24 г.) – 22 %;
- Коефициент на заетост сред по-възрастните лица (55-64 г.) – 45 %;
- Коефициент на безработица (по данни от НРС) да не надвиши 12 %.
- Осигуряване на заетост със средства от държавния бюджет на над 24 хил. безработни;
- Осигуряване на обучение, стажуване, заетост и социална интеграция на голям брой безработни и заети лица, с финансиране по ОП „РЧР”.

2.3. Повишаване качеството на работната сила

Осигуряването на качествена работна сила е основна предпоставка за постигане на интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж в съответствие с дългосрочните цели на Стратегия Европа 2020.

Социално-икономическите, демографските, екологичните и технологичните промени поставят нови, по-високи изисквания към образованието и квалификацията на работната сила. Перспективите за развитие на европейската икономика са свързани с преминаване към екологосъобразна икономика с ниско въглеродни емисии и ефективно използване на ресурсите. Наред със „зелената” икономика Годишният обзор на растежа за 2012 г. откри сектора на здравните и социалните услуги и на информационно-комуникационните технологии като секторите с най-голям потенциал за растеж и създаване на нови работни места. В Съобщението на Комисията „Към възстановяване и създаване на работни места” се посочва, че заетостта сред специалистите в сферата на ИКТ нараства с около 3 % годишно, а само в секторите на енергийната ефективност и възобновяемите енергии биха могли да бъдат създадени 5 милиона работни места до 2020 г. За да се оползотвори този потенциал е необходимо да се осигури работна сила, притежаваща подходящия набор от знания, умения и компетентности. Наред с това прогнозите сочат нарастване на търсенето на работници и служители, притежаващи т.нар. „хоризонтални” ключови компетентности, които позволяват по-бързо приспособяване към различни работни места и начини на организация на производствения процес.

Ключова роля за удовлетворяване на потребностите от работна сила, притежаваща знания и умения в съответствие с настоящите и бъдещите потребности на пазара на труда имат образованието и обучението. Наред с това те съдействат за приобщаване на различните групи и лица в обществено-икономическия живот чрез предоставяне на равни възможности за участие в учене през целия живот. В тази връзка през 2013 г. ще продължи изпълнението на дейности, насочени към постигане на напредък по отношение осигуряването на равен достъп до качествено образование и обучение и намаляване отпадането от училище, насърчаване на участието в учене през целия живот, осигуряване на качество на професионалното образование и обучение, развитие на услугите за кариерно ориентиране, подобряване на връзката на образованието и обучението с потребностите на пазара на труда.

С оглед подобряване достъпа до качествено образование и обучение и намаляване на отпадането от училище ще се предприемат действия за засилване ролята

на предучилищното възпитание и подготовка, поетапно въвеждане на целодневна организация на учебния процес за учениците от началния етап на основното образование, интегрирано обучение на деца със специални образователни потребности, създаване на съвременна, стимулираща учебна среда, усъвършенстване на дейностите по професионално ориентиране с цел подпомагане на младежите при избора на професия, реализация на програми и проекти за по-пълно обхващане на учениците в задължителна училищна възраст, за преодоляване на негативните последици за лицата, отпаднали от системата на средното образование. От учебната 2012/2013 г. задължителното предучилищно образование обхваща всички деца навършили 5 години.

Ще продължи изпълнението на мерки за предотвратяването на риска от ранно напускане на училище и навлизането на пазара на труда на лица, които не притежават необходимите знания и умения за започване на работа. Ще се осъществяват мерки по актуализираната Стратегия за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства. Ще продължи работата по Националната програма за подпомагане на училищата, които изпълняват собствена стратегия за намаляване броя на отсъствията и за преодоляване на преждевременното напускане на училище. В нея задължително ще се реализира компонент „работа с родителите”. Това е една от основните цели и на Проект „Успех” на Министерството на образованието, младежта и науката, финансиран по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”. През 2013 г. Министерският съвет ще приеме Национална стратегия за намаляване на преждевременното напускане на училище до 2020 г. Целта на стратегията е да се подобри взаимодействието между институциите при осъществяването на мониторинг на преждевременното напускане на училище, изготвянето на дългосрочни политики за превенция, интервенция и компенсирание на преждевременното напускане на училище, работа с учители, обучаващи, родители и местни общности.

Във връзка със задържането на децата в училище по Националната програма „Училището – територия на учениците”, модул „Подкрепа на целодневното обучение на учениците от начален етап” ще продължи финансирането на целодневната организация на учебния ден за децата от началния етап на основната степен на образование. Специален акцент се поставя върху дейностите за повишаване грамотността на учениците. Ще продължи провеждането на национално външно оценяване на учениците от IV, VII и VIII клас с интензивно изучаване на чужд език чрез прилагане на актуализирана методологията на външното оценяване, близка до тази на международните изследвания, в които участва България. Ще продължи процеса на осъвременяване на учебните програми и учебното съдържание с оглед повишаване на практическата насоченост на обучението и развитието на компетентности.

Ще продължи изпълнението на Национална програма „С грижа за всеки ученик”. Обхватът на програмата ще се разшири с цел включване на допълнително обучение и за децата в детските градини и учениците от началния етап. Целите на програмата са създаване на условия за изява на учениците с таланти, способности и интереси в определена област на познанието, осигуряване на допълнителни възможности за повишаване на постиженията на учениците, които имат системни пропуски при овладяване на учебния материал и осигуряване на педагогическа подкрепа за деца от подготвителните групи за достигане на училищна готовност.

Ще продължи реализация на схема „Ограмотяване на възрастни”, която осигурява „втори шанс” на неграмотни и малограмотни лица, напуснали рано училище, да се включат в курсове за ограмотяване или в обучение за усвояване на учебното съдържание за класове от основното образование. Успешно завършилите имат право да продължат обучението си в по-горен клас или да се включат в професионално обучение с цел успешна реализация на пазара на труда.

За повишаване качеството на живот и трайна интеграция на най-маргинализираните общности ще се реализира схема „Интегра”. В целевата група се включват деца и ученици, в т.ч. със СОП, представители на уязвими етнически групи – роми и др., както и техните родители, лица отпаднали от образователната система, хора с увреждания.

Осигуряването на равен достъп до качествено образование и обучение е една от основните цели на проекта на Закон за предучилищното и училищното образование. С приемането му през 2013 г. ще се въведе нова образователна структура в училищното образование, която включва основна образователна степен с два етапа: начален (I – IV клас) и прогимназиален (V – VII клас) и средна степен с два етапа: първи гимназиален етап (VIII – X клас) и втори гимназиален етап (XI и XII клас). Новата образователна структура ще създаде условия за развитие на потенциала на всеки ученик при отчитане на неговите интереси, потребности и способности. Двата етапа в средната степен на образование ще осигурят вертикална и хоризонтална проходимост в системата, възможност за смяна на избора на учениците, тясно профилирано и професионално образование в последните 2 години. Проектозаконът предвижда и поэтапно въвеждане на целодневна организация на учебния процес до VII клас като инструмент за превенция на отпадането от училище, идентифициране, развитие и удовлетворяване на таланти, интереси и потребности на учениците, осигуряване на специализирана помощ при подготовката им и максимално оползотворяване на свободното им време. С предложението законопроект за пръв път се уреждат възможностите за валидиране на компетентности (за лица, навършили 16 години, които нямат придобито основно или средно образование) в неформалното и в самостоятелното обучение и като част от широко разбирания образователен процес. Оптимизира се самостоятелната и индивидуалната форма на обучение, развива се дистанционната форма на обучение и се въвежда комбинирана форма на обучение с цел предоставяне на повече възможности за достъп до образование за различни категории лица и превенция на отпадането и ранното напускане на системата на образование.

Ще продължи работата по разширяване достъпа до професионално образование и обучение чрез развитие на модулната организация на учебния процес и промени в рамковите програми.

Прилагането на Националната квалификационна рамка ще осигурява по-широк достъп до образование и обучение чрез създаване на условия за прозрачност на придобитото образование и квалификациите и улесняване признаването на резултатите от формалното образование, от неформалното и от самостоятелното обучение.

Висшето образование има ключова роля за удовлетворяване на потребностите на пазара на труда от висококвалифицирани специалисти. Сред мерките за осигуряване на достъп до висшето образование са разширяването на възможностите за студентски стипендии и кредити, разработване на ефективни модели за финансиране на висшето образование, ориентирани към резултатите от образователния процес и реализацията на пазара на труда, утвърждаването на гъвкави форми на обучение, стимулирането на мобилността в системата на образованието, младежта и науката, осигуряването на преходи между средното и висшето образование и съвместимост между кредитната система в областта на висшето образование и тази в средното професионално образование. Достъпът на по-голям брой лица до висше образование ще се улеснява чрез осигуряване на студентски стипендии, в това число и за по-високи постижения в рамките на схема „Студентски стипендии и награди” по ОП РЧР, чрез развитие на дистанционни форми на обучение и прилагане на Програма за студентско кредитиране.

Принос за повишаване качеството на образователния процес във висшите училища ще има изпълнението на схема „Усъвършенстване на системите за управление във висшите училища” за усъвършенстване на прилаганите стандарти и процедури за

управление на качеството. Постигането на целите в сферата на висшето образование ще се подпомага от функционирането на системата за рейтинг на висшите училища. С цел засилване на интереса на младите хора към реализация в сферата на образованието и науката ще се реализира схема „Подкрепа за развитието на докторанти, постдокторанти, специализанти и млади учени – фаза 3”. С оглед придобиване на специфични професионални знания и компетенции, свързани със съвременните програми за обучение, и надграждане на създадената система за квалификация и кариерно развитие, на преподавателите във висшите училища ще се предоставят обучения в рамките на схема „Система за квалификация и кариерно израстване на преподавателите във висшите училища”.

С оглед осигуряване на качество на образованието и обучението през 2013 г. ще се реализира схема „Подобряване на качеството на общото образование“, финансирана в рамките на ОП РЧР. Дейностите са насочени към осъвременяване на държавните образователни изисквания за учебно съдържание, на учебните планове и програми в общото образование за всички образователни етапи и степени. За повишаване равнището на професионална компетентност на педагогическите специалисти по отношение на научната, педагогическата, методическата и управленската подготовка и създаване на мотивация за саморазвитие и самоусъвършенстване ще се реализира схема „Квалификация на педагогическите специалисти”. Сред целевите групи са млади учители до 35 г., изявени учители, детски учители. За повишаване на качеството и модернизиране на професионалното образование и обучение ще се реализират две схеми по ОП РЧР. По схема „Подобряване на качеството и внедряване на европейски инструменти и практики в системата на професионалното образование и обучение“ ще се създадат методологическите и методическите предпоставки за въвеждане на ефективни европейски инструменти, базирани на резултатите от ученето през целия живот и ще се разработят държавни образователни изисквания по професии, основани на подхода за „единици резултати” от учене. По схема „Разработване и въвеждане на система за управление на професионалното образование в професионалните училища“ се предвижда въвеждане на система за анализ и мониторинг за обективното оценяване на качеството на професионалното образование.

Развитието на уменията и квалификациите чрез участие в различни форми на учене през целия живот е един от ключовите подходи за справяне с последицата от икономическата криза и фактор за растеж чрез иновации, по-висока производителност и конкурентноспособност. През 2013 г. участието в учене през целия живот ще се насърчава чрез изпълнението на програми и проекти, финансирани със средства по ОП РЧР, както и от държавния бюджет.

По схема „Развитие” ще се предоставят ваучери за професионално обучение на безработни лица, регистрирани в дирекции „Бюро по труда”. По схема „Квалификационни услуги и насърчаване на заетостта” ще се предоставя обучение за придобиване или повишаване на професионалната квалификация на безработни лица, регистрирани в ДБТ, както и последващо стажуване при работодател за срок от три месеца. За повишаване пригодността за заетост на безработни лица без образование или с ниска степен на образование и без квалификация, както и за представители на други уязвими групи на пазара на труда, по схема „Вземи живота си в свои ръце” ще се предоставя набор от обучения - мотивационно обучение, професионално обучение и обучение за придобиване на ключови компетентности, както и стажуване съобразно придобитата квалификация. Безработните лица ще имат възможност да се включват в обучения за придобиване на професионална квалификация, както и в обучения по ключови компетентности и мотивационни обучения по схема „Квалификация и мотивация за конкурентно включване на пазара на труда”.

Ще се насърчава и участието на заети лица в учене през целия живот с цел придобиване или усъвършенстване на притежаваните знания и умения. По схеми „Аз мога повече” и „Квалификационни услуги и обучение за заети лица – фаза 3” ще се предоставя професионално обучение и обучение по ключови компетентности на наети и самонаети лица. По този начин ще се осигури подкрепа за лицата да запазят работните си места, ще им помогне да се адаптират успешно при промяна на изискванията за заеманата длъжност, както и своевременно да намерят нова работа.

В рамките на схема „Обучение и адаптация” ще се финансира професионално обучение на лица, изтърпяващи наказание лишаване от свобода. Целта е да се окаже подкрепа за реинтегриране на пазара на труда чрез предоставяне на обучения, съобразени с индивидуалните потребности и образованието на лицата.

Принос за повишаване качеството на работната сила има Държавното предприятие „Българо-германски центрове за професионално обучение” чрез предоставяне на качествено професионално обучение по професии, търсени на пазара на труда. Чрез бюджета на Министерството на труда и социалната политика ще се подпомага изпълнението на регламентирани в ЗНЗ публични задачи на държавното предприятие, свързани с обучение за придобиване на професионална квалификация и ключови компетентности на безработни от групи в неравностойно положение на пазара на труда, тестване на иновативни практики в професионалното обучение, повишаване компетентностите на обучаващи на възрастни и др. Чрез създаване на партньорства с работодатели от браншовете, в които са специализирани клоновете на предприятието, ще се разработват и актуализират учебни програми за обучение по актуални професии на пазара на труда и ще се тестват нови методи на преподаване.

Приоритетна област на политиката в областта на ученето през целия живот през 2013 г. ще е развитието на услугите по кариерно ориентиране, които подпомагат лицата в прехода им образование и обучение към заетост и от едно работно място към друго. Особено внимание ще се отделя на предлагането на индивидуализирани услуги по кариерно ориентиране на лица от групите в неравностойно положение, рано напусналите училище, младежите, които не работят и не са обхванати от системите за образование и обучение, неграмотните и ниско квалифицираните безработни. Услугите по кариерно ориентиране ще се развиват чрез изпълнение на схема „Система за кариерно ориентиране в училищното образование”. В рамките на схемата ще продължи изграждането на 28 регионални центъра за кариерно развитие, които ще предоставят услуги по кариерно ориентиране на ученици. Водеща роля за консултиране на търсещите работа лица при избора на подходящо обучение и заетост ще има Агенцията по заетостта. С цел осигуряване на достъп на по-голям брой безработни до качествени услуги, през 2013 г. професионално ориентиране ще се предоставя и от лицензирани центрове за информиране и професионално ориентирани след провеждане на процедура по ЗОП. По схема „Услуги за развитие на гъвкав пазар на труда” ще се създадат, оборудват и обзаведат 10 кариерни центъра към дирекции „Бюро по труда”, ще се изгради партньорска мрежа със социалните партньори, местните власти и образователни и обучителни институции, ще се предоставят информация и консултации, свързани с възможности за кариерно и професионално развитие.

Тясното сътрудничество между сферите на образованието и труда е от решаващо значение за намаляване на несъответствието между търсените и предлаганите умения.

С оглед подобряване на връзката на образованието и обучението с потребностите на пазара на труда ще продължи изпълнението на дейностите по схема „Изграждане на система за прогнозиране на потребностите от работна сила с определени характеристики”. Ще продължи провеждането на регулярно проучване за потребностите в краткосрочен план на работодатели от работна сила с определена квалификация. През 2013 г. ще функционира Национално звено за прогнозиране, което

ще отговаря за събирането и обобщаването на информация от различни информационни източници за пазара на труда в България, поддържането на база данни с основни макро-икономически и демографски показатели и показатели за пазара на труда и изготвяне на прогнози. Резултатите ще се използват за провеждане на ефективни и целенасочени политики в областта на образованието, обучението, социалното включване и заетостта. Ще стартират дейностите по създаване на Електронен национален квалификационен барометър, който ще предоставя информация на всички заинтересовани за настоящите и бъдещите тенденции в търсенето и предлагането на работна сила по образование, квалификация, професии и региони.

Активното участие на социалните партньори в дейностите по определяне на потребностите от работна сила с определени качествени характеристики ще продължи да се осъществява посредством изпълнението от Българска стопанска камара на проект „Разработване и внедряване на информационна система за оценка на компетенциите на работната сила по браншове и региони”, финансиран по ОП РЧР. През 2013 г. ще продължи изграждането на секторната и регионалната структура на Национална референтна мрежа за оценка на компетенциите, която се предвижда да включва 30 секторни и регионални звена. Мрежата ще подпомага разработването на компетентностни модели, ще осигурява практическите организационни механизми за тяхното реализиране на различни нива и ще предоставя съвременни услуги за управление на компетентностите. Ще продължи разработването на секторни анализи за оценка на компетенциите, както и изграждането на информационна система за оценка на компетенциите на работната сила с индикатори за оценка на браншово и регионално ниво.

За придобиване на практически умения по изучаваната професия, които надграждат знанията и уменията, придобити в процеса на образование и обучение, улесняват прехода от образование и обучение към заетост и подобряват достъпа до пазара на труда, особено на младите хора, ще се осигуряват възможности за стажуване в реална работна среда. Чрез регламентиране в Кодекса на труда на договора за стажуване и въвеждане на изисквания по отношение на наставниците, продължителността на стажуването, удостоверяването на придобитите умения и опит ще се създадат условия повишаване качеството на стажовете в съответствие с препоръките, съдържащи се в работния документ на службите на Комисията „Рамка за качество на стажовете” придружаващ Съобщението на Комисията до Европейския парламент, Съвета, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите „Към възстановяване и създаване на работни места.

Чрез изпълнението на схема „Ученически и студентски практики” по ОП РЧР ще се осигурят възможности за съчетаване на теоретичното и практическото обучение в професионалните и висшите училища и придобиването на професионален опит още в процеса на обучение.

По схема „Актуализиране на учебните планове и програми във висшето образование в съответствие с изискванията на пазара на труда” ще се анализират приоритетни специалности в съответствие с конкретните потребности на бизнеса. Резултатите от ученето ще се дефинират с помощта на работодателите, ще се разкрият нови специалности в приоритетни професионални направления. С цел актуализиране на професионалното образование и обучение чрез изграждане на образователни паркове между институциите за професионално образование и работодателите ще се изпълнява схема „Развитие на професионалното образование и обучение в сътрудничество с работодателите”.

Списъкът на професиите за професионално образование и обучение ще се актуализира и допълва с нови професии в съответствие с развитието на пазара на труда.

С оглед повишаване на достъпа и участието в обучение ще продължи работата по изграждане на система за валидиране на умения, придобити чрез неформално обучение и самостоятелно учене по схема „Създаване на система за идентифициране и признаване на неформално придобити знания, умения и компетентности”. В рамките на схемата ще се разработят предложения за нормативно регламентиране и въвеждане на системата, както и разработването на инструкции и инструментариум за оценяване. През 2013г. ще се прилага Националната класификация на професиите и длъжностите 2011г. с обогатен списък на професиите и длъжностите на база направените предложения през 2012г. от бизнеса и институциите.

2.4. Подкрепа за увеличаване на заетостта в малките и средните предприятия, на „зелени“ и „бели“ работни места

Един от основните приоритети на националната политика по заетостта през 2013г. е подпомагане на заетостта в малките и средните предприятия. Подкрепата за малките и средните предприятия е ключова за запазване на заетостта в преобладаващия брой фирми в страната и генератор на нова заетост. Предвижда се улесняване на достъпа до финансиране в подкрепа на инвестициите и нуждите от оборотен капитал на малките и средните предприятия. През 2013 г. продължава реализацията на схемата „Насърчаване стартирането на проекти за развиване на самостоятелна стопанска дейност“ с финансиране от ОП РЧР. През 2013 г. по ОП „Конкурентноспособност“ ще се реализират три големи проекта: Проект за енергийна ефективност на малките и средни предприятия за 150 млн. евро безвъзмездна помощ; проект за технопарк „София Тех Парк” на стойност 50 млн. евро. Целта на „София Тех Парк” е създаване на екосистема за подкрепа и развитие на иновациите и високите технологии в сферата на информационните и комуникационните технологии, природните науки и зелената енергия, като ще се подпомага създаването на партньорства и иницирането на съвместни проекти между бизнеса и науката. Паркът ще предостави платформа за развитие на водещи иновативни компании, инкубатор за стимулиране създаването на нови предприятия в приоритетните области, обучителни програми, лабораторно оборудване в подкрепа на приложни изследвания от страна на бизнеса и научните среди, интерактивна среда за среща на децата с постиженията на науката и високите технологии и др.

Новият инструмент за нисколихвени кредити за малките и средните предприятия на стойност 150 млн. евро, които ще бъдат предоставени допълнително на Холдинговия фонд по JEREMIE за въвеждането на нов финансов инструмент - предоставяне на финансиране чрез споделяне на риска в подкрепа на бизнеса, ще подпомогне предприемачите при осигуряването на финансови ресурси. Основната цел на финансовия инструмент е подобряването на достъпа до заеман ресурс от страна на МСП, чрез значително намаление на предлаганите лихвените нива от страна на кредитните институции. Предвижда се нивото на лихвения процент към малките и средни предприятия да бъде 0% върху частта по финансирането предоставено по JEREMIE и пазарни лихвени нива върху частта, предоставяна от кредитните институции. По този начин ще бъде постигнато ефективно намаление наполовина на лихвения процент за бизнеса. Българските МСП ще могат да използват нисколихвените кредити както за финансиране на свои инвестиционни проекти, така и за нуждите си от оборотни средства. Максималният срок на заемите ще бъде 10 години. Наред със значително по-ниските лихви, кредитите ще имат също по-ниски нива на обезпечение и

такси за обслужване. Средствата по продукта ще се отпускат към бизнеса от кредитни институции, които трябва да осигурят 50% съфинансиране по инструмента. По този начин кредитният ресурс за МСП ще бъде удвоен до 300 млн.евро.

Ще се работи за насърчаване на предприемачеството във висшите учебни заведения. Успешна практика в това отношение е приключилия през 2012 г. Проект „Създаване и развитие на центрове за насърчаване на предприемачеството във висшите училища на България”.

За стимулиране на външнотърговския капацитет и конкурентоспособността на българските фирми на външните пазари, чрез повишаване капацитета на МСП в областта на външната търговия, ще се осигури подкрепа за участия в бизнес-форуми, панаири, изложения и обмяна на добри европейски практики. Ще се поддържа национален експортен интернет портал и база данни на български предприятия с експортен потенциал. Ще се създаде унифицирана информационна система и база данни, предоставяща свободен достъп и възможности за търсене на партньори и за достъп до секторна, аналитична и маркетингова информация. Ще се осигури подкрепа на иновационната активност чрез продължаване на усилията за по-добро усвояване на европейските фондове, с цел подобряване достъпа до финансиране и реализиране на положителен ефект върху заетостта. Ще се стимулира преориентирането на МСП към определени ниши, заемани на основата на специфични конкурентни предимства и иновативни продукти с по-висока добавена стойност, съчетани с реализиране на почасова и гъвкава заетост, както и насърчаване на участието им в клъстери.

Повишаването на квалификацията на заетите в микро, малките и средните фирми е основен фактор за конкурентоспособност, но и проблем поради липсата на време и ресурс на работодателя да инвестира в своя персонал и да замени с други работници, тези които се обучават. Затова ще се развиват подходящи форми на обучение (дистанционни, съботно-неделни, самостоятелни и др.), ще се осигурява повече информация, достъп до обучение за заетите, субсидиране на разходите и др.

Преходът към конкурентоспособна, ниско въглеродна икономика, с ефективно използване на ресурсите е свързан със структурни промени в заетостта – изчезване и предефиниране на съществуващи работни места и възникване на нови. През последните години секторите на енергийната ефективност, енергията от възобновяеми енергийни източници, преработването на отпадъци и др. се характеризират с динамика в заетостта. „Зелените“ работни места допринасят за спестяване на енергия, използват възобновяеми енергийни източници, опазват природните ресурси, намаляват отпадъците и др. Очакванията към „зелените“ работни места са те да допринесат едновременно за опазване на околната среда и да осигурят устойчив растеж и намаляване на безработицата.

С потенциал за заетост в екологични дейности са мерките и проектите, които се реализират по различните оперативни програми. По схемата „Енергийна ефективност и зелена икономика” на Оперативната програма „Развитие на конкурентоспособността на българската икономика“ се насърчават инвестициите в енергоспестяващи производствени технологии, както и използването на възобновяеми енергийни източници по проекти на микро-, малки и средни предприятия. Бюджетът на схемата е в размер на 300 млн. лв. По проект „Енергийно обновяване на българските домове“ на Оперативна програма „Регионално развитие“ са заделени 50 млн. лв. безвъзмездна финансова помощ за изпълнение на мерки за енергийна ефективност на сгради в 36 градски центрове, като топлоизолация, подмяна на дограма, локални инсталации, връзки към системи за топлоснабдяване и газоснабдяване и др.

Работни места ще се разкриват и по проектите, насочени към развитие на инфраструктурата за питейни и отпадъчни води чрез строителство на пречиствателни станции за отпадъчни води и др. , които се реализират в рамките на Оперативна

програма „Околна среда”. С цел подобряване и развитие на инфраструктурата за третиране на отпадъци ще се реализират проекти за доизграждане на системи от регионални съоръжения/инсталации за обезвреждане на битови отпадъци, проекти за изграждане на регионални съоръжения за рециклиране на строителни отпадъци, за изграждане на инсталации за оползотворяване на отделени газови емисии (метан) от депата за битови отпадъци чрез производство на електрическа енергия и др. По схемата „Зелена и достъпна градска среда” на Оперативна програма „Регионално развитие” общините могат да реализират проекти за изграждане и възстановяване на паркове и зелени площи, за възстановяване на водни площи, изграждане на пешеходни зони, въвеждане на енергоспестяващо улично осветление и др. Целта е да се създадат условия за осигуряване на устойчива и екологична градска среда. Схемата е с бюджет 180 млн. лв. и в нея могат да участват 36 общини. Изпълнението на проектите допринася, както за опазване на околната среда, така и за осигуряване на заетост на нови работни места.

През 2013 г. ще продължи реализацията на насърчителната мярка, регламентирана в разпоредбата на чл. 55 д от Закона за насърчаване на заетостта, за стимулиране на „зелените“ работни места. Целта е да се насърчат екологосъобразни дейности, свързани с производството на стоки и предоставянето на услуги, подпомагащи опазването на околната среда. Икономическите дейности, в чийто обхват се стимулират „зелените“ работни места, са определени със списък, утвърден от министъра на околната среда и водите и министъра на труда и социалната политика. Мярката насърчава работодатели, които наемат на „зелени“ работни места безработни лица с непрекъснато поддържана регистрация не по-малко от 6 месеца, чрез предоставяне на средства от държавния бюджет. През 2013 г. ще се насърчава заетостта на по-квалифицирана работна сила на „зелени“ работни места. Планирано е също така увеличение на устроените на работа безработни лица.

През 2013 г. ще се насърчава и заетостта на „бели работни места”¹¹, основно чрез финансиране по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”. По схема „Отново на работа” ще се осигурява заетост приоритетно на безработни лица с образование и квалификация в сферата на образованието или в предпенсионна възраст за предоставяне на грижи за деца от 1 до 3 г. С цел развитие на социалната икономика и създаване на социален капитал в рамките на схема „Нови възможности” ще се финансира създаването на социални предприятия, ще се осигурява оборудване и адаптиране на нови работни места и ще се създават работни места за специалисти в сектора на социалната икономика. По схема „Съпричастност” ще се реализират проектите, по които са сключени договори в края на 2012г. за създаване или разширяване на дейността на центрове за подкрепа на хора с трайни увреждания. Принос в насърчаването на заетостта на „бели работни места” има и схема „Укрепване на капацитета на Агенция за социално подпомагане за повишаване на качеството и ефективността на социалната работа”. По схемата се предоставят обучения, индивидуална и групово супервизия, подбор, обучение и наемане на 400 социални работници в дирекции „Социално подпомагане”. С цел повишаване на капацитета на системата за планиране и управление на социални услуги ще се наемат 56 областни координатори по социални услуги към РДСП по схема „Развитие на системата да планиране и предоставяне на социални услуги на регионално равнище”. Ще се провежда и обучение на обучаващи за управление и предоставяне на социални услуги и супервизия. Продължава работата на заетите лица и по схема „Алтернативи”. С финансиране по схема „Помощ в дома” ще се създадат Центрове за грижа в домашна

¹¹ Белите работни места са широк кръг от работни места в областта на здравните услуги и социалните услуги.

среда или Звена за грижа в домашна среда към съществуващите Домашни социални патронажи. В центровете и звената ще се наеме и обучи персонал, който ще предоставя информиране и консултиране, почасови услуги за лична помощ, за комунално-битови дейности, както и в подкрепа на социалното включване на обслужваните лица. През 2013 г. предстои да се реализира схема „Живот в общността“, по която ще се разкрият нови форми на социални услуги в общността и ще се наложи нов вид социална работа, включваща социална защита, реална интеграция, рехабилитация, консултация, посредничество, обучение и пълноценно включване на лицата, настанени в Домове за деца, лишени от родителска грижа, и хората с физически увреждания, психически разстройства и умствена изостаналост. В новоразкритите социални услуги (до 120 на брой) ще бъде нает и обучен персонал, а за помещенията, в които ще бъдат разкрити социалните услуги, се осигурява финансиране за обзавеждане, оборудване и/или ремонт. По Компонент 2 на схема „Да не изоставяме нито едно дете“ се предвижда осигуряване на заетост в услуги за деца и младежи с увреждания, настанени в специализирани институции.

2.5. Осигуряване на заетост на безработни от неравнопоставените групи на пазара на труда. Национална инициатива „Работа за младите хора в България“ 2012-2013 г.

Политиките за младите хора имат важно значение за устойчивото обществено развитие, тъй като те са една от уязвимите групи на пазара на труда. В условията на застаряване на населението и висока младежка безработица се предприемат широк спектър от действия за осигуряване на повече възможности за реализация на младите хора в България. Ограничаване на високата младежка безработица и неактивност ще бъде основна задача на НПДЗ 2013 г. и ще продължи изпълнението на Националната инициатива „Работа за младите хора в България“ 2012 – 2013 г. Целта е младите хора без работа да заемат своето място на пазара на труда и да получат право да ползват подкрепа от държавата за осигуряването на тяхната конкурентоспособност и заетост.

Младите хора срещат значителни трудности при реализацията си на пазара на труда различни причини, като липсата на професионален опит и изградени трудови навици; ниска степен на притежавано образование и/или професионална квалификация или липса на квалификация. Невъзможността за започване на първа работа или продължителен престой без работа водят до недостатъчната и непостоянна активност за търсене на работа и загуба на трудова мотивация поради обезкуражаване на младите хора за влизане в пазара на труда.

Ключова предпоставка за активиране на младите хора без работа е предоставянето на достъпни, качествени и ефективни услуги. Младите хора, ползващи услугите на Дирекции „Бюро по труда“, се нуждаят от по-голямо внимание от страна на служителите. Липсата на устойчиви трудови навици, професионален стаж и недостатъчният опит в ползването на услугите на държавни институции са фактори, оказващи негативно влияние върху мотивацията на младите хора за регистрация в поделенията на Агенцията по заетостта. Често затруднения като продължително чакане, необходимост от попълване на множество документи и строго административния език затрудняват и обезсърчават допълнително младежите. Младите хора ще бъдат информирани за предлаганите възможности от различните институции, които могат да им окажат подкрепа, какви са условията за достъп и какво трябва да предприемат за получаване на подкрепа. За младите хора ще бъде подобрен достъпа до регистрация в бюрата по труда, съобразяване на графика за посещения и индивидуалните планове за действие с потребностите им. За подпомагане наемаването на

младежи, ще се организират специализирани трудови борси, в рамките на които ще се предоставят възможности за срещане на младежите и работодателите и осъществяване на директен контакт и представяне.

За вече регистрираните безработни младежи ще се осигурява информиране и консултиране, адаптирано към техните потребности. Ще бъде изготвен индивидуален план за всеки младеж. За младежите от групата на т. нар. трудни клиенти ще се прилагат подход за търсене на работа с оглед на техните възможности, знания и умения. Чрез подкрепата на т.нар. „мениджър на случай (case manager)” ще се прави задълбочено проучване на потребностите и потенциала на младия човек, както и условията на средата, в която той се намира. Целта е да се предостави „пакет от услуги”, които максимално да отговаря на техните нужди. Младите хора ще бъдат информирани и за програми, проекти и схеми, за които могат да кандидатстват чрез официалната Интернет страница на Агенцията по заетостта.

За подобряване на качеството на предоставяните услуги ще се събира информация за удовлетвореността на младежите от предоставяните услуги, включително чрез анкетиране, и ще се поддържа обратна връзка с тях и след устройването им на работа.

Повишаване на конкурентоспособността на младите хора на пазара на труда

Подобряване на пригодността за заетост на младите хора чрез обучение и квалификация е основна предпоставка за повишаване на конкурентоспособността им на пазара на труда, намиране на заетост и по-добър социално-икономически статус. Основно предизвикателство пред активната политика на пазара на труда е високият дял на млади хора, които са неграмотни или с основно и по-ниско образование¹², което затруднява трайно реализацията им на пазара на труда. За тези младежи ще се предприемат комплекс от мерки за обучение. Подписаното през 2012 г. споразумение между МТСП и МОМН ще осигури навременна информация в бюрата по труда за младежите рано отпаднали от системата на образованието и неактивните младежи с оглед предоставяне на „втори шанс” за обучение на тези младежи - ограмотяване, мотивационно обучение /включително от назначените нови 35 психолози за работа в бюрата по труда/, обучение за придобиване на квалификация, чиракуване за придобиване на практически умения и др. Ще продължи и разширяването на вечерната и задочната форми на професионално обучение на лица над 16 г. без завършено средно образование и без придобита професионална квалификация.

Същевременно ще се реализират мерки и действия в рамките на училищното образование за превенция на ранното напускане на училище и адаптиране към учебния процес на отпаднали и необхванати от училището ученици. България се присъедини към европейската Гаранция за младежта и основна цел на работата с безработните младежи през 2013 г. ще бъде съкращаване престоя на безработица чрез осигуряване на „нов старт” до 4 месеца от регистрирането им като безработни в дирекции „Бюро по труда”. Безработните младежи ще бъдат включвани с приоритет в обучение за професионална квалификация, обучение за ключови компетентности и заетост по схемите на ОП РЧР. В рамките на схемата „Развитие” безработните младежи ще могат да се включат в професионално обучение чрез ваучери за придобиване или повишаване на професионална квалификация и в последващо наемане от работодател. Възможности за обучение за придобиване или повишаване на професионалната квалификация,

¹² Според Евростат през 2011 г. дялът на лицата на възраст 18-24 години, които са с образование по-ниско от средното образование и не участват в дейности по образование и обучение (преждевременно напуснали училище) в България е 12.8%.

обучение по ключови компетентности и мотивационно обучение на безработни младежи ще бъдат предоставени и в рамките на схемата „Подкрепа за заетост”.

Започнатите дейности за подобряване на качеството на образование и обучение и модернизирани на системата на образование и обучение, в частност на професионалното образование и обучение, които ще продължат и през 2013 г., ще дадат своето пряко отражение върху равнището и качеството на придобиваните знания, умения и компетентности от младежите. В тази връзка ще се изпълняват схемите по ОП РЧР: „Развитие на професионалното образование и обучение в сътрудничество с работодателите”, „Подобряване на качеството на общото образование”, „Квалификация на педагогическите специалисти”. Особено важни ще бъдат дейностите, свързани с разработването на нови рамкови програми за придобиване на квалификация, нови учебни планове и учебни програми, нови образователни стандарти на база подхода „единици резултати от ученето”, реформиране на общото образование с цел придобиване на осемте ключови компетентности от Европейската рамка за ключови компетентности, разработване на система за кредити в професионалното образование и обучение, прилагане на системата за осигуряване на качество на образованието и обучението, развитие на системата за валидиране на неформалното и самостоятелното учене и др.

С цел по-добро насочване и избор на образование, продължаващо обучение, заетост, ще се развият и услугите по професионално ориентиране. В рамките на схемата „Система за кариерно ориентиране в училищното образование” ще продължи изграждането на мрежа от 28 специализирани звена за кариерно ориентиране, които ще предоставят информационни и специализирани консултантски услуги за младите хора по отношение на образование и обучение, избор на професия, заетост и др.

Подкрепа при прехода от образование към заетост, осигуряване на първа работа и повишаване на заетостта

За повишаване на достъпа и включването в пазара на труда на младежите ключова роля имат действията на активната политика на пазара на труда за осигуряване на възможно най-кратък преход от образование към заетост. Стажовете и практиките са ефективна форма за плавен преход от образование и заетост, като те допълват теоретичните знания, придобити в образователната система, с практически умения и компетентности, необходими за заемане на работните места¹³. По-високите шансове за намиране на качествена и устойчива заетост карат младите хора да проявяват висок интерес за включване в стажове и практики при работодател. В тази връзка през 2013 г. ще се повишат възможностите и финансирането от държавния бюджет и от ОП РЧР на стажове и практики на реално работно място. Ще продължи реализацията на програма „Старт на кариерата”, финансирана със средства от държавния бюджет, както и на схемите по ОП РЧР, които осигуряват възможности за стажуване на младежите след завършване на образование - „Създаване на заетост за младежите чрез осигуряване на възможност за стаж” и „Подкрепа за институционалното изграждане на институциите на пазара на труда, социалното включване и здравеопазването”, както и стажуване по време на образованието – схема „Ученически и студентски практики”.

През 2013г. след регламентиране на договора за стажуване като самостоятелен вид договор в Кодекса на труда, работодателите ще могат да сключват такива договори, както с младежи на възраст до 29 г., които се обучават в средни или висши училища за придобиване на степен на професионална квалификация или на висше образование, така и с младежи до 29 г., които са придобили степен на професионална квалификация

¹³ Препоръка на ЕК за качество на стажовете

или на висше образование през последните 24 месеца и нямат трудов стаж и професионален опит по същата професия или специалност. Стажовете ще се провеждат под ръководството на наставник, който трябва да отговаря на определени изисквания за квалификация и професионален опит. Стажовете ще завършват с изпит за установяване на резултатите от обучението и удостоверяване на придобитите от стажанта практически умения. Времетраенето на стажовете ще бъде между 1 и 9 месеца, като за срока на стажуване младежите ще получават трудово възнаграждение съобразно изработеното, но не по-малко от минималната месечна работна заплата, установена за страната.

С оглед ограничаване на младежката безработица и създаване на условия за по-лесно адаптиране на младите хора към работната среда, Законът за насърчаване на заетостта ще се допълни с разпоредба, регламентираща субсидирането на заплатите и осигуровките на продължително безработни до 29-годишна възраст, наети на работа на непълно работно време. Субсидията ще се предоставя на работодатели, наели безработни младежи с непрекъснато поддържана регистрация в бюро по труда над 12 месеца, а периодът на субсидиране ще е до една година. Ще се въведе мярка за чиракуване за младежи аналогично на чл. 55г. от Закона за насърчаване на заетостта, като наставник ще може да бъде не само лице на трудово правоотношение от предприятието, но и самия работодател. Тази нова възможност ще улесни чиракуването в микро и малките предприятия, при занаятчийски и др.

За усвояване на практически умения по време на образованието, ще продължат да се използват възможностите, предоставяни от европейската програма „Учене през целия живот“, за мобилност на ученици от професионални училища с цел практика в чуждестранни предприятия.

През 2013 г. ще продължи изпълнението на поетите ангажименти от правителството и социалните партньори по споразумението „Първа работа“ и особено ще се работи за активиране на работодателите да подават проекти и заявки за обучение и заетост, стажуване, чиракуване на повече млади хора. За осигуряване на първа работа и повишаване на заетостта на младите хора ще се реализират схемите „Първа работа“ и „Ново работно място“. В рамките на схемата „Първа работа“ ще се предоставят стимули на работодателите за наемане на безработни младежи до 29 г., а на младежите, за които това е първа работа, ще бъде предоставена възможност за обучение в зависимост от потребностите на работодателя чрез предоставяне на ваучери за професионално обучение или за обучение по ключови компетенции. По схемата „Ново работно място“ работодателите ще могат да кандидатстват с проекти за получаване на финансиране за закупуване на оборудване и обзавеждане, необходими за създаването на нови работни места за наемане на младежи, за финансиране на разходите за труд и разходите за професионално обучение и/или обучение по ключови компетентности на наетите младежи.

През 2013 г. ще продължат да се реализират и действия за насърчаване на предприемачеството сред младите хора, което освен осигуряване на заетост предоставя възможност за реализиране на иновативния потенциал на младите хора. През 2013 г. ще продължи изпълнението на схемата „Насърчаване стартирането на проекти за развиване на самостоятелна стопанска дейност“, в рамките на която до края на м. септември 2012 г. общо 2 259 младежи до 29 г. са завършили успешно обучение за придобиване на предприемачески, управленски и бизнес умения. През 2013 г. изпълнението на схемата ще включва реализиране на Компонент II – предоставяне на грантове за стартиране на одобрените проекти за стартиране на самостоятелна стопанска дейност, като размерът на безвъзмездната финансова помощ е до 20 000 лв.

През 2013г. ще продължат да функционират създадените и подкрепени земеделски стопанства по Програмата за развитие на селските райони 2007-2013 г. в рамките на мярка 112 „Създаване на стопанства на млади фермери”.

В подкрепа на младежката заетост ще продължи реализацията и на Националната стратегия за младежта (2010-2020) и на Националната програма за младежта (2011-2015), чрез които се осъществяват и финансират проекти за реализиране на младежки дейности, младежко доброволчество, национални младежки инициативи и кампании.

В контекста на застаряване на населението и намаляване на работната сила, но същевременно при увеличаване продължителността на живота, осигуряването на активен трудов живот на хората над 50 години е от изключително значение. Повишаването на заетостта сред работниците на възраст от 55-64 г. е една от националните подцели в областта на заетостта, които България е определила в изпълнение на стратегия „Европа 2020” Действията за устойчиво повишаване на предлагането на труд с нарастване на възрастта ще включват по-достъпно и за повече хора участие в ученето през целия живот; развитие и усъвършенстване на стимулите за лицата и фирмите, чрез които се постига реално удължаване на трудовия живот и се отлага излизането от пазара на труда; запазване на възрастовото разнообразие в предприятията чрез спазване на законодателството и мерки на активната политика; предоставяне на индивидуални услуги - професионално ориентиране, насочване към свободни работни места, субсидирана заетост, достъп до финансов ресурс за стартиране на малък бизнес и развитие на предприемаческите умения; по-широко прилагане на гъвкавите форми на заетост за осигуряване на плавен преход от работа към пенсиониране; активизиране на действията за популяризиране на опита и добрите практики на работодателите за използване на потенциала на по-възрастните работници, развитие на „сребърната икономика”, използване на възможностите на превантивната медицина за запазване и поддържане на добра работоспособност и адаптиране на условията на труд; реализиране на мерки за създаване на позитивни обществени нагласи и повишаване на информираността за предаване на натрупания опит между поколенията, развитие на социалната икономика. Реформите на пенсионната система ще се съчетае с активни действия за повишаване на качеството на работната сила и осигуряване на заетост на безработните лица с по-висока възраст.

За безработните лица в предпенсионна възраст ще реализира Националната програма „Помощ за пенсиониране”, като ще бъдат направени промени с цел увеличаване на нейната привлекателност за безработните. Ще продължи и реализацията на мярката за безработните лица над 50-годишна възраст (чл. 55а от ЗНЗ), съгласно която на работодател, разкрил свободно работно място и осигурил заетост на лице от целевата група, се предоставят средства от държавния бюджет за трудово възнаграждение и задължителните плащания по трудовото и осигурителното законодателство. Безработните над 50-годишна възраст ще могат да участват в схемите по ОП РЧР „Подкрепа за заетост” за осигуряване на обучение на работното място по ключова компетентност 5 „Умения за учене” по утвърдена програма, осигуряване на наставник за 6 месеца, определен от работодателя. Всеки наставник отговаря за минимум 1 и максимум 10 души – представители на целевата група. Осигурява се субсидирана заетост при работодател за всички включени в схемата безработни лица за срок от 6 до 12 месеца.

Заетостта в групата на лицата над 50-годишна възраст е в пряка зависимост от пенсионната реформа, в рамките на която през 2013 г. е предвидено:

- Увеличаване на минималната пенсия за осигурителен стаж и възраст от 145,00 на 150,00 лв. от 1 април 2013 г. Тъй като минималната пенсия за осигурителен стаж и възраст беше увеличена от 1 юни 2012 г. от 136,08 лв. на

145,00 лв., при индексацията от 1 април 2013 г. ще се допълни нейния размер до увеличението с 9,8%;

- Увеличаване на социалната пенсия за старост от 100,86 на 110,00 лв. от 1 април 2013 г. Всички не трудови пенсии, свързани със социалната пенсия за старост също ще се увеличат;
- Увеличаване на максималния размер на получаваните една и повече пенсии от 700,00 на 770,00 лв. от 1 април 2013 г. Броят на пенсионерите с ограничени пенсии от максималната граница към 30.06.2012 г. са около 50 хиляди, от които с действителна пенсия до 770 лв. са около 16 хиляди;
- Осъвременяване на пенсиите за трудова дейност от 1 април 2013 г. с натрупания средногодишен хармонизиран индекс на потребителските цени за периода от второто полугодие на 2009 г. до 2012 г. в зависимост от годината на отпускане на пенсията. За определяне на процента, с който ще се компенсират пенсиите са използвани отчетените средногодишни хармонизирани индекси на потребителските цени.

Промените в условията за пенсиониране по чл. 68 на КСО от 1 януари 2013 г., се отнасят до увеличаване на необходимия осигурителен стаж за трета категория труд с 4 месеца съответно на 34 години и 8 месеца за жените и 37 години и 8 месеца за мъжете. От същата дата се увеличава и възрастта за пенсиониране с 4 месеца съответно на 60 години и 8 месеца за жените и 63 години и 8 месеца за мъжете.

В изпълнение на Националната стратегия на Р България за интегриране на ромите (2012-2020 г.)¹⁴ основните направления на действие в подкрепа на активното участие на ромите на пазара на труда включват: Активиране на продължително безработни и икономически неактивни лица с оглед ползване на интегрирани услуги, подкрепящи социално-икономическата интеграция на ромите; Осигуряване на достъп до различни видове обучения (за придобиване на ключови компетентности и професионална квалификация); Насърчаване на заетостта, включително на „зелени“ работни места чрез субсидиране на работни места в екологични дейности за създаване на качествена заетост и опазване на околната среда; Осигуряване на достъп до инструменти и инициативи за започване на самостоятелна заетост; Прилагане на механизми за осигуряване на устойчива заетост на роми в активна трудова възраст заедно с представители на работодателите, синдикатите, общините и организациите на ромската общност; Въвеждане на правни и икономически механизми за стимулиране на работодателите да наемат на работа лица от ромски произход, вкл. чрез прилагане на механизмите за корпоративна социална отговорност и др.

Целевата група на ромите е обект на специализирани услуги от ромските медиатори и през 2013 г. по Националната програма „Активиране на неактивни лица“, те ще бъдат основна част от участниците в Национална програма «От социални помощи към осигуряване на заетост», регионалните програми, схеми „Развитие“ и „Подкрепа за заетост“ и др. Агенцията по заетостта ще проведе през 2013 г. 12 специализирани трудови борси, насочени към ромската общност. Целта на борсите е да се подпомогне трудовата реализация на безработните от ромски произход, чрез улесняване на достъпа им до информация за свободни работни места и осигуряване на пряк контакт и договаряне с работодатели. Безработните роми могат да участват и в схемата по ОП РЧР „Вземи живота си в свои ръце“ - по схемата се предвижда идентифициране, мотивиране и подкрепа на лица от уязвимите групи; включване в обучение и стажуване при работодател за срок от 3 месеца.

¹⁴ Одобрена с Решение на Министерски съвет № 1 от 5.01.2012 г. и приета от НС с Решение, Държавен вестник, брой № 21 от 13 март 2012 г.

В условията на все още ограничено търсене на работна сила, подкрепата за **продължително безработните лица** е сред основните приоритети на политиката по заетост. Лицата от тази група ще бъдат включвани в обучения, програми и мерки от НПДЗ 2013 г. след разработване на индивидуални планове, в които действията ще се определят според профила на лицето и неговите шансове за устройване на работа. С цел подобряване на достъпа на продължително безработните лица до трудовия пазар и повишаване пригодността им за заетост, през 2012 г. се реализират програми и мерки, които са доказали своята ефективност във времето. Чрез Национална програма „От социални помощи към осигуряване на заетост” се осигурява заетост и социална интеграция на продължително безработни лица, обект на месечно социално подпомагане. Продължително безработните лица са целева група и по схема „Развитие” по ОП „Развитие на човешките ресурси”. Схемата цели предоставяне на професионално обучение на безработни лица (включително и продължително безработни), регистрирани в бюрата по труда и осигуряване на последваща заетост на 80 % от успешно обучените. Схема „Нови възможности“ по ОП „Развитие на човешките ресурси“ цели да подкрепи процеса на развитие на социалната икономика и създаване на социален капитал чрез подкрепа на общините за осигуряване на заетост и активност на лицата от рискови групи. В рамките на схемата се финансира създаването на социални предприятия (обществени перални, трапезарии и др.) и осигуряването на защитени работни места на лицата от целевите групи (сред които са и продължително безработни лица, обект на социално подпомагане). Продължително безработните могат да се включват и в схема ”Подкрепа за заетост” по ОП „Развитие на човешките ресурси”, която надгражда действащата схема „Развитие“. С реализация на схемата се предвижда 10 000 безработни лица да получат посреднически услуги, а от тях 9 000 да бъдат включени в обучение и заетост. Очаква се 30 % от наетите по програмата лица да запазят работното си място след приключване на проекта. Продължава успешното прилагане на насърчителната мярка, стимулираща работодателите да наемат на работа продължително безработни лица (чл. 55в от ЗНЗ). Тя предвижда осигуряване на субсидирана заетост на безработните лица от целевата група до 12 месеца и запазване на заетостта за период равен на периода на субсидиране от държавния бюджет.

Политиките за **съчетаване на личния, семейния и професионалния живот** са важен елемент на включващия пазар на труда, защото подпомагат завръщането на работа на родителите, осигуряват възможности за заетост на безработни лица и създават условия за предоставяне на качествени и достъпни услуги за отглеждане на малки деца. През 2013 г. продължава реализацията на схемата „Отново на работа” по Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси”, която допринася за по-добър баланс между професионалните и семейните задължения на родителите, чрез осигуряване на безплатни грижи за техните деца до 3-годишна възраст. Приоритетно в схемата се включват самотни родители, многодетни семейства, родители на деца с увреждания, семейства, в които единият или и двамата родители са с увреждания, семейства, в които месечният доход на родителите не надвишава размера на две средни работни заплати. Лицата, които желаят да полагат грижи за малки деца, се включват в обучение, след което се наемат по трудов договор. Приоритетно в заетост се включват безработни лица в предпензионна възраст и безработни лица с образование и квалификация в сферата на здравеопазването, образованието и социалните дейности.

Подкрепа за работещите родители с малки деца се осигурява и по схемата „Социални иновации в предприятията“, която се реализира в рамките на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси”. По схемата се финансират проекти на работодатели, които осигуряват социални придобивки за заетите лица, включително и към техните деца. Стимулират се и гъвкавите форми на заетост за родители на деца до 3-годишна възраст, самотни родители, родители на деца с увреждания, чрез

предоставяне на материални стимули под формата на допълнителни възнаграждения на лицата. През 2013 г. със средства в размер на 30 млн. лв. от държавния бюджет ще се финансира изграждането на детски градини и ясли, за да се разшири обхватът на услугите за деца и по този начин да се ограничат бариерите пред заетостта на техните родители. Работата от разстояние и надомната работа, които са въведени в българското трудово законодателство, също осигуряват възможности, както за майката, така и за бащата едновременно да отглеждат децата си и да работят. Насърчаването на бащите да участват в отглеждането на децата, включително и чрез ползване на уредения в Кодекса на труда отпуск по бащинство, също има положителен ефект за равните възможности в заетостта. През 2013 г. ще продължи реализацията на насърчителните мерки за стимулиране на работодатели, които разкриват работни места и наемат безработни майки с малки деца. Със средства от държавния бюджет ще се финансират разходите на работодатели за трудови възнаграждения и осигуровки, за да се насърчи по-балансираното участие на пазара на труда на лицата от уязвимите групи и да се ограничи риска от бедност, пред който са изправени. Майките ще могат да се възползват от достъп до обучение за надграждане на професионални и ключови компетентности, които са търсени на пазара на труда и повишават адаптивността на работната сила, тъй като прекъсването на заетостта поради семейни задължения за по-дълъг период води до деквалификация.

През 2013 г. продължава реализацията на Програма „Мелпомена” за заетост на безработни артисти и помощен персонал в театрите. По този начин с инструментите на активната политика на пазара на труда ще се подпомогне дейността на културните институти в страната за утвърждаване на духовните ценности. По програмата със средства от бюджета за активни политики ще се осигурят средства за трудово възнаграждение и осигурителни вноски на безработните лица за период от 12 месеца.

Високият резерв от **неактивни лица в т.ч. обезкуражени лица** продължава да е сред основните предизвикателства на пазара на труда и в областта на човешките ресурси през 2013 г. Сред препоръките към страната ни в областта на пазара на труда, направени от Съвета, след прегледа на Европейската комисия, и във връзка с Националната програма за реформи на България 2012 - 2020 г. и Конвергентната програма на България е да се активизират усилията за подобряване на работата на обществените служби по заетостта. През 2013 г. ще работят по програмата „Активиране на неактивни лица” назначените на работа през 2012г. нови 30 медиатори или общо 82 медиатори. Медиаторите ще провеждат информационни кампании, индивидуални и групови срещи с неактивните лица, срещи със социални партньори, НПО и работодателски организации за предлагане на кандидатури на бенефициентите по програмата. През 2013 г., възнаграждението на ромските медиатори със средно образование ще се увеличи от 320 на 350 лв.

По програмата ще бъдат назначени в определени бюра по труда 10 мениджъри на случай и 35 психолози (в бюрата по труда в областните центрове).

През 2013 г. ще работят 350 медиатори, чиито възнаграждения се финансират от ОП „Развитие на човешките ресурси”. Те ще работят с групите в неравностойно положение и т. нар. „трудни клиенти”. Наред с тази дейност по същата схема на ОП РЧР „Повишаване качеството на предоставяните от Агенцията по заетостта услуги за гражданите и бизнеса с фокус върху уязвимите групи на пазара на труда” през 2013 г. ще се организират регионални трудови борси за всяка област в страната и за специализирани трудови борси с фокус към различни целеви групи – хора с увреждания, роми, безработни младежи и др. През 2013 г. се предвижда да се проведат 96 трудови борси, с което се утвърждава въведената постоянна практика на организиране на локални трудови борси и информационни дни – общи и специализирани.

С цел мотивация и подкрепа на лица от уязвимите групи за активно поведение на пазара на труда чрез обединяване на усилията на заинтересованите страни на местно равнище, включително на структурите на гражданското общество ще продължи реализацията на схемата по ОП ”РЧР” „Вземи живота си в свои ръце”. Дейностите на схемата ще включват идентифициране на обезкуражените лица сред маргинализираните общности, включително в районите с компактно население от ромски произход; мотивационно обучение; разработване и адаптиране на специални обучителни курсове и програми; предоставяне на обучение.

2.6. Подобряване на услугите по заетостта на Агенцията по заетостта. Действия на институциите и социалните партньори за подобряване функционирането на пазара на труда

Подобряването на функционирането на пазара на труда се основава на реализирането на няколко основни принципа, сред които са:

- Максимизиране на участието и активирането чрез осигуряване на подкрепа за хората през целия им трудов живот по ефективен начин;
- Отворена и включваща заетост – чрез преодоляване на преградите по отношение на тези, които извън системата на заетостта;
- Ефективно съчетаване на търсенето и предлагането както за лицата, така и за бизнеса – чрез бързо преминаване от получаване на обезщетения към заетост;
- Конкурентоспособна работна сила – като разходите за заплати не ограничават конкурентоспособността на продуктите чрез техните цени;
- Възможности за мобилност – възможности за кариерно развитие и смяна на работата без бариери и ограничения.

Агенцията по заетостта ще продължи изпълнението на дейности за повишаване достъпа и качеството на услугите по заетостта, което е една от препоръките на Европейската комисия в областта на пазара на труда. Агенцията по заетостта ще запази основната си функция - обществен посредник на пазара на труда, който изпълнява държавната политика на пазара на труда, осигурява бърз преход между различните състояния на пазара на труда - от безработица към заетост, от училище към заетост, от неактивност към трудова дейност, от заетост към заетост, от работа към пенсиониране. Дейността ѝ ще бъде насочена към запазване и увеличаване на заетостта в страната и повишаване качеството на работната сила. Агенцията по заетостта ще продължи да се реформира, с оглед утвърждаването ѝ като модерна институция, сертифицирана по ISO, предоставяща качествени и ефективни услуги, с утвърдени позиции и пазарен дял в страната. Ще се стреми да предоставя все по-ефективни и качествени многоканални услуги, удовлетворяващи потребностите на гражданите и бизнеса.

През 2013 г. ще се проведе реформа на мрежата „Европейски услуги за заетост - EURES” за обмен на работни места и работници в Европейското икономическо пространство, за да може тя да се превърне в основен инструмент за интернационално посредничество и да отговори на изискванията, поставени със Стратегия Европа 2020. Агенцията по заетостта, като член на мрежата EURES ще насърчава интернационалната трудова мобилност, като средство за преодоляване на безработицата и ефективно ще посредничи на търсещите работа лица и работодателите. Тя ще се стреми към максимално усвояване на обявените от чуждестранни работодатели свободни работни

места по конкретни оферти. Активното използване на възможностите на EURES мрежата за безработните лица, особено в региони с ограничено предлагане на свободни работни места ще влияе положително за ограничаване на безработицата.

В изпълнение на поставените национални и европейски приоритети, Агенцията по заетостта ще работи в посока на насърчаване на работодателите за разкриване на нови и качествени работни места, за осигуряване на качествена заетост и устройване на работа на търсещите работа лица в условията на активно социално партньорство. В тази връзка, през 2013 г ще проведат 7 трудови борси и интервюта за конкретни работодатели, 90 информационни събития за търсещи работа лица, 20 информационни събития за работодатели. Очаква се в резултат както на регулярната работа на EURES съветниците, така и на трудовите борси да започнат работа над 500 търсещи работа лица.

Сред основните приоритети на Агенцията по заетостта за модернизирание на предоставяните посреднически услуги по заетостта, с които да отговори на новите икономически и социални потребности са:

- Въвеждане на стандарти за изпълнение на услугите; Повишаване информираността на гражданите и увеличаване на прозрачността и отчетността при провеждане на политиката по заетостта;
- Развитие на “многоканалното” предоставяне на услуги на клиентите на дирекциите „Бюро по труда” (чрез трудовите посредници, Интернет, обществени терминали /КИОСКИ/, SMS известия за важна информация и събития, социални мрежи), осигуряване във всички дирекции ”Бюро по труда” на зона за самоинформиране на търсещите работа лица (с терминали, информационни материали и др.); мобилни центрове за услуги;
- Създаване на 10 центъра за кариерно развитие към дирекции „Регионална служба по заетостта” и Централната администрация на Агенцията по заетостта, които ще бъдат насочени към консултиране на заети лица, включително самостоятелно наети. В рамките на дейността на централните, се предвижда организиране и провеждане на „Дни на кариерата”, предназначени за потребителите на услугите на централните;
- Провеждане проучване на потребностите на бизнеса от работна сила с определена квалификация на местно и национално ниво;
- Развиване на инструментите за измерване на ефективността и ефикасността от работата на Агенцията по заетостта на национално и регионално равнище. Ще се развие системата за обратна връзка с потребителите на услуги по заетостта и превръщането ѝ в коректив на дейността на Агенцията по заетостта и нейните териториални структури;
- Разширяване на обхвата и подобряване качеството на посредническите услуги на трудовия пазар и увеличаване броя на дирекциите „Бюро по труда”, в които е въведен моделът на обслужване „едно гише”. Създаване на специализирани екипи за работа с ключови работодатели, със стратегическо значение за регионите. С трудните клиенти на ДБТ, както и с клиентите със специфични потребности ще работят кейс-мениджъри и психолози. Отдалечените райони ще продължат да се обслужват от мобилни офиси за посреднически услуги (изнесени работни места);
- Разширяване обхвата на предоставяните електронни услуги чрез интернет и Е- трудова борса за търсещите работа лица и работодателите;
- Подобряване на сътрудничеството между Агенцията по заетостта, като обществена служба по заетостта, частните трудови посредници и предприятията, които осигуряват временна работа; Разширяване на участието

на Агенцията по заетостта в EURES мрежата за обмен на работни места в рамките на Европейското икономическо пространство. Това ще окаже позитивно влияние върху трудовия пазар, особено в региони с ограничено предлагане на свободни работни места.

През 2013 г. се очаква 130 000 безработни лица да започнат работа на първичния пазар със съдействието на дирекциите „Бюро по труда”, като тук се включват както лицата започнали работа с посредничеството на ДБТ така и лицата, на които са предоставени посреднически услуги, стимулиращи ги за по-активно поведение на пазара на труда и съответно довели до започването на работа.

По схемата „Модернизирване на системата за предоставяне на услуги” на ОП”РЧР”, Агенция по заетостта ще продължи да въвежда услугата тип “едно гише” за всички заинтересовани лица, което да поощри участието на неактивните и обезкуражените лица, чрез подобряване достъпа и качеството на услугите на пазара на труда. Ще бъдат изградени обществени терминали за достъп до база данни от свободни работни места и лица търсещи работа, достъп до сайта на Агенция по заетостта, както и получаване на информация за инициативи, финансирани от ЕСФ.

Агенция по заетостта ще продължи да прилага диференциран индивидуален подход, чрез който се отчитат специфичните потребности и особености на безработните лица и лицата, търсещи работа, който ще включва: постоянно актуализиране на индивидуалните планове за действие на всяко лице и избор на пакет от разнообразни услуги по заетост и обучение. За ранно идентифициране на индивидуалните потребности на лицата ще продължи изготвянето на профил на безработните лица след регистрацията им в дирекциите „Бюро по труда” с оглед определяне на най-подходящите услуги за определен времеви интервал. Ще се активира участието на безработното лице при изготвянето на неговия индивидуален план за действие, като този план трябва да отчита по-добре индивидуалните потребности и да включва конкретни мерки и услуги, с които се цели устройване на работа на безработното лице. За безработните, с установени дефицити и слаба активност и мотивация на пазара на труда ще се намали периода за изпълнение на заложените в индивидуалния план за действие стъпки.

Ще се прилагат превантивни мерки и индивидуални услуги с цел съкращаване периода на безработица, предотвратяване изпадането в продължителна безработица и/или отпадане от пазара на труда, или недопускане загубата на работа. Те се предоставят както на лицата в неравностойно положение, така и за всички търсещи работа лица.

За разширяване и подобряване обхвата на предлаганите услуги по заетостта, се задълбочава взаимодействието между държавните и частните институции, предлагащи посреднически услуги. За деветте месеца на 2012 г. са подписани общо 55 споразумения за сътрудничество и съвместна дейност между частните трудови посредници и териториалните поделения на Агенцията по заетостта. Чрез тях се създават условия за обмен на информация за свободните работни места, споделяне на опит и добри практики. Продължава изграждането на единния портал за обявените работни места в цялата страна, като до 30.09.2012 г. 28 частни посредници са предоставили адреси за връзка с електронните си регистри на наличните работни места чрез интернет страницата на Агенцията по заетостта. С цел регистрация в “Е-трудова борса” на интернет страницата на АЗ, през 2013 г. предстои разработване на информационна подсистема за посредници, които не разполагат с електронен регистър за наличните работни места.

След регламентиране на дейността на предприятията, които осигуряват временна работа в ЗНЗ, към 30.09.2012 г. Агенцията по заетостта е издала 28 удостоверения за регистрация на предприятия, които осигуряват временна работа.

Дейността на **Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“** през 2013 г. ще е насочена към постигането на дългосрочната оперативна цел на национално ниво за осъществяване на ефективен и ефикасен контрол по спазване на законодателството в областта на труда и заетостта. През 2013 г. са предвидени конкретни мерки, които включват:

- Извършване на специализиран контрол по законосъобразното осъществяване на посредническа дейност и предоставяне на услуги по наемане на работа,
- Инспектиране дейността на предприятия, които осигуряват временна работа и на предприятията ползватели,
- Извършване на проверки по законосъобразното наемане на работа на чужденци, в т.ч. на незаконно пребиваващи чужденци и приемането на командировани работници и служители от държави-членки на Европейския съюз и от трети държави в предприятия на територията на Република България.
- Инспектиране на предприятия и обучаващи организации, ползващи средства, предоставени по програми и мерки за насърчаване на заетостта.

Инспекционната дейност на ИА ГИТ ще бъде съобразена, освен със социално-икономическите условия в страната и с ресурсите, с които разполага Инспекцията. Положителна роля в използване на тези ресурси оказва наличието на асистиенти в инспекционната дейност, назначени по проект „Подобряване контрола на труда“. Изпълнението на този Проект и на проект „Повишаване ефективността на контролната дейност на Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“, финансирани по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ ще се осъществява и през 2013г. Проектът „Повишаване ефективността на контролната дейност на Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“ включва разработване и въвеждане на система за управление на качеството на контролната дейност, както и на информационна система, обхващаща цялостната дейност на агенцията и съдържаща актуална, надеждна и широкообхватна информация за нуждите на контрола (Компонент 2). Общата цел на двата проекта е насочена към повишаване качеството на работа на ИА ГИТ и гарантиране на ефективното прилагане на трудовото законодателство чрез реорганизация на дейността на инспекцията в съответствие с добри практики, установени в други държави - членки на ЕС, унифициране и усъвършенстване инспекционната методология, увеличаване броя на извършваните проверки, ефективно прилагане на информационните технологии в дейността на агенцията, професионално развитие на служителите чрез участие в различни форми на обучение и други.

През 2013 г. продължава реализацията на схема **„Повишаване на гъвкавостта и ефективността на пазара на труда чрез активни действия на социалните партньори“**, в рамките на която национално представителните организации на работодателите и на работниците и служителите реализират дейности за ограничаване на неформалната икономика, за балансиране на търсенето и предлагането на работна сила и за постигане на гъвкавост и сигурност на пазара на труда.

Конфедерацията на независимите синдикати в България ще продължи да провежда обучение по индустриални отношения на работното място. През 2013 г. ще се проведе практическата част от обучението, ще продължи провеждането на секторни анализи и изготвянето на предложения за развитие на социалния диалог на браншово ниво. Ще се извършват консултации в сферата на колективното трудово договаряне и

по трудово-правни въпроси в изградената по проекта Национална мрежа по КТД и др. дейности по проекта.

Конфедерация на труда „Подкрепа”, чрез инструментите на проект „Подкрепа за достоен труд”, като част от общата операция реализирана от социалните партньори по ОП РЧР, ще продължи да реализира дейности по подобряване на адаптивността на заетите лица посредством комплексен подход. Чрез пряко консултиране от експертите на Националната мрежа от информационни бюра „Достоен труд” като действащ инструментариум за експертна помощ чрез предоставяне на информация, консултиране и обучения за подпомагане в реално време на работодатели и заети лица ще се повиши информираността им по:

- Колективното трудово договаряне.
- Добри практики в сферата на свободното движение на работници;
- Законовите и договорните условия на националното и общностно ниво за правата и отговорностите на институциите и субектите на пазара на труда;
- Добри европейски и национални практики в областта на безопасността и здравето при работа;
- Възможности за подкрепа и реализация на младите хора на пазара на труда;
- Възможности и мерки за подкрепа на професионално образование, обучението и ученето през целия живот, квалификационното развитие и кариера;
- Здравно-осигурителни и пенсионни права, както и трансфера им в рамките на ЕС.

Ще продължат усилията, чрез платформата за дистанционно обучение „Достоен труд” за предоставяне на услуги по безплатно обучение по граждански и други ключови компетентности. Ще продължи организирането на публични дебати по важни теми от областта на заетостта, обучението, осигуряването, безопасността при работа, трудовите и осигурителни права и възможности за реализация на младежите, включително чрез разяснения и промотиране на програми и мерки по НПДЗ и ОП РЧР.

Асоциация на индустриалния капитал в България ще развива дейността на Националния център „Икономика на светло“ и регионалните му офиси. Ще продължи приемането на сигнали и предоставянето на консултации чрез изградената по проекта гореща телефонна линия. Ще се използват резултатите от изготвените по проекта Основни насоки за промени в нормативните актове и Анализ за попълване на база данни за изчисляване на композитен индекс (свързан с размера на сивата икономика в страната).

Българската стопанска камара ще продължи извършването на изследвания и секторни анализи на компетенциите на работната сила чрез Националната мрежа за оценка на компетенциите (понастоящем по проекта са изградени 17 Секторни референтни звена и 10 Регионални центъра за оценка на компетенциите). Ще се разпространят резултатите от анкетното проучване сред държавни институции и организации, имащи отношение към ученето през целия живот.

Българска търговско-промишлена палата ще поддържа Електронната платформа на Виртуалната Социална академия, както и интернет-сайта на проекта. Ще разпространява бюлетини „Социални практики” и видеоклипове по проекта.

Конфедерация на работодателите и индустриалците в България ще разпространи извършения анализ на добри практики за включване на младите хора в практическо обучение във фирмите с препоръки за ефикасно и ефективно практическо обучение на младежи и насърчаване на работодателите. Една от съществените цели на КРИБ е свързана с измерване и анализ на очакванията на младите хора, на които им

предстои вливане в пазара на труда. По проекта ще продължи разработването и внедряването на ефикасни механизми, инструменти и системи за управление и контролинг на персонала.

През 2013 г. в сферата на регулирането на процесите пазара на труда ще продължи да бъде ангажиран потенциала на **Националния съвет за насърчаване на заетостта** (НСЗ) към министъра на труда и социалната политика. От създаването му през 2002 г. до сега, НСЗ се утвърди като основен орган за сътрудничество и консултации при разработване на политиката по заетостта. През 2013 г. дейността му ще бъде насочена основно към формулиране на становища по разработени проекти на нормативни актове в областта на пазара на труда, както и схеми, програми и мерки за насърчаване на заетостта. В рамките на НСЗ ще се обсъди ефективността от прилаганите операции по ОП РЧР 2007 – 2013 г. и ще се вземат решения относно необходимостта от преразпределение на средства между отделни програми и мерки финансирани чрез Националния план за действие по заетостта.

В рамките на **Националния консултативен съвет по професионална квалификация на работната сила** ще бъде обсъдена системата за идентифициране и признаване на неформално придобити знания, умения и компетентности, както и системата за прогнозиране на потребностите от работна сила с определени характеристики, които се изграждат по ОП РЧР.